

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ DREPT

**BUNA ȘI REAUA-CREDINȚĂ
ÎN NEGOCIEREA ȘI EXECUTAREA
CONTRACTELOR DE DREPT COMUN,
ÎN NOUL COD CIVIL
ȘI ÎN DREPTUL COMPARAT**

Rezumat al tezei de doctorat

Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Pop Liviu

Student-doctorand:
Floare Marius-Ioan

2014

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

I. Cuvânt introductiv.....	4
II. Privire istorică asupra abordării juridice a buneii și releii credințe în contracte.....	10
1. Introducere.....	10
2. Buna-credință în dreptul contractual roman.....	12
3. Abordări ale buneii și releii credințe în materie contractuală în sistemele de drept medievale și premoderne.....	23
4. Buna-credință în vechiul drept francez.....	37
5. Buna-credință în dreptul englez.....	39
6. Viziunea modernă asupra buneii și releii credințe în raporturile contractuale.....	42
7. Dreptul contemporan și reaua credință contractuală.....	46
III. Conceptele îngemănate de bună-credință și rea credință în materie contractuală, în noul Cod civil al României și în dreptul comparat.....	48
1. Introducere.....	48
2. Viziunea americană și de Common Law.....	52
3. Dimensiunile buneii-credințe în dreptul contractual.....	57
4. Funcțiile buneii-credințe.....	60
5. Definiții normative ale buneii-credințe.....	62
6. Viziunea dualistă a buneii-credințe.....	69
7. Relația între conceptele de bună și rea credință și răspunderea civilă.....	72
8. Dificultățile asociate cu conceptul de bună-credință.....	74
9. Relația între conceptele de bună-credință și loialitate în contracte.....	79
10. Buna și reaua credință și echilibrul contractual.....	81
11. Buna și reaua credință contractuale și protecția așteptărilor rezonabile.....	83
12. Buna și reaua credință și modelele contractuale.....	87
13. Reaua credință ca și oportunism în analiza economică a dreptului.....	95
14. Binomul bună/rea credință și abuzul de drept în contracte.....	111
15. Considerații filosofice și morale asupra buneii și releii credințe în contracte.....	114
16. Buna-credință și echitatea.....	117

17. Concluzii privind conceptele de bună și de rea credință contractuală.....	119
IV. Buna și reaua credință în etapa precontractuală a contractelor negociate.....	120
1. Conceptele de bună și de rea credință și etapa precontractuală. Limitele etapei precontractuale.....	120
1.1. Etapa precontractuală.....	120
1.2. Conceptul de rea credință în etapa precontractuală.....	122
1.3. Limitele etapei precontractuale.....	127
2. Formele de manifestare ale relei credințe precontractuale.....	128
2.1. Buna și reaua credință precontractuale.....	128
2.2. Reaua credință în etapa “precontractuală” reglementată printr-un contract	133
2.3. Etapa precontractuală nereglementată expres de părți și reaua credință.....	139
3. Efectele bune și rele credințe precontractuale.....	150
3.1. Efectele rele credințe precontractuale când nu se încheie contractul.....	152
3.2. Efectele rele credințe precontractuale în situațiile în care s-a încheiat contractul vizat.....	160
4. Buna și reaua credință precontractuale în alte sisteme de drept nefrancofone.....	163
4.1. Buna și reaua credință precontractuale în dreptul civil german.....	163
4.2. Buna și reaua credință precontractuale și sistemele juridice de Common Law.....	167
5. Concluzii și propuneri de completare a noii legislații civile în privința manifestărilor și efectelor bune și rele credințe în etapa precontractuală a contractelor negociate.....	175
V. Buna și reaua credință în etapa executării contractelor	178
1. Introducere.....	178
2. Delimitarea fazei de executare a contractelor.....	178
3. Particularitățile conceptelor de bună și rea credință în executarea contractelor.....	179
3.1. Critica distincției între obligațiile din faza de formare și obligațiile din faza de executare a contractelor.....	181
3.2. Critica conceptului de bună-credință în faza de executare a contractelor.....	182
4. Privire generală asupra bune și rele credințe în executarea contractelor în noul Cod civil al României.....	183

5. Funcțiile bunei-credințe în faza de executare a contractelor.....	185
6. Manifestările bunei și relei credințe în faza executării contractelor.....	188
6.1. Buna și reaua-credință în executarea contractelor în Québec.....	195
6.2. Obligațiile implicite din faza de executare a contractelor.....	197
6.3. Buna și reaua credință în renegocierea contractelor.....	199
6.4. Reaua credință și ruperea contractelor. Reaua credință în exercitarea clauzelor de decizie sau de reziliere/rezoluțiune pentru neexecutare.....	203
6.5. Buna-credință, rezonabilitatea și protecția aparenței în executarea contractelor.....	206
6.6. Reglementări exprese în NCC privind buna și reaua-credință în executarea unor contracte speciale.....	208
6.7. Impreviziunea din Noul Cod Civil și buna credință în executarea contractelor.....	209
7. Efectele relei credințe în executarea contractelor.....	211
8. Buna și reaua credință în executarea contractelor și <i>estoppel</i> -ul.....	221
9. Daunele punitive și oportunitatea introducerii lor în materie contractuală în sistemele de drept civil de tip continental.....	225
9.1. Prezentare generală și evoluție istorică.....	225
9.2. Daunele punitive în sistemele moderne de Common Law.....	227
9.3. Daunele punitive în sistemele de drept civil de tip continental sau mixt.....	233
9.4. Oportunitatea introducerii daunelor punitive într-un sistem de drept civil de tip continental.....	236
9.5. Daunele punitive în materie contractuală.....	247
10. Buna și reaua credință în executarea contractelor și teoria <i>efficient breach of contract</i>	248
11. Buna și reaua credință în executarea contractelor în dreptul civil german.....	252
12. Sistemele de drept din Statele Unite ale Americii și binomul bună/rea credință în executarea contractelor.....	257
13. Concluzii privind definirea și efectele bunei și relei credințe în executarea contractelor.....	261
VI. Concluzii.....	264
Bibliografie.....	267

Cuvinte-cheie: buna-credință, rea credință, etapă precontractuală, executarea contractelor, analiză economică a dreptului; abuz de drept, loialitate, obligația de informare, obligația de cooperare, interdicția de a se contrazice în detrimentul altuia, eficiență economică a contractului

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

I. Cuvânt introductiv:

Atunci când cineva vorbește de buna-credință în contracte, inevitabil va ajunge să se aplece asupra manifestărilor relei credințe, întrucât raporturile juridice cu final fericit nu fac istorie, doar în situațiile în care există divergențe fiind chemat dreptul să intervină.¹ Buna-credință a fost apreciată atât ca un concept multiform, putându-se manifesta în toate domeniile dreptului și în toate fazele contractului ("buna-credință aligator"), cât și ca un concept uniform dar cu multiple fațete, care se poate adapta diverselor ramuri ale dreptului, o noțiune "proteiformă" cu proprietăți mimetice ("buna-credință cameleon").²

În tratarea acestei teme există o necesitate de natură științifică, anume lipsa unei monografii recente în literatura de specialitate română care să trateze problema bunei sau relei credințe în materie contractuală³ și raritatea monografiilor străine privind reaua-credință în materie contractuală⁴, sfera de cuprindere a celor existente fiind mai largă decât cea a relațiilor dintre părți privind negocierea și executarea contractelor. Lucrările științifice anterioare tratează prin excelență problema conceptului de bună-credință⁵,

¹ Y. Loussouarn, *Rapport de synthèse* în *Travaux de l'Association Henri Capitant – Journées Louisianaises 1992 – La bonne foi – t. XLIII, Litec, Paris, 1994*, p. 9

² Ibidem

³ În ceea ce privește buna-credință în contracte, există o singură monografie privind buna-credință, veche de peste 30 de ani : D. Gherasim, *Buna-credință în raporturile juridice civile*, Ed. Academiei, București, 1981

⁴ J. Bédarride, *Traité du dol et de la fraude en matière civile et commerciale*, 2e édition, 4 volume, Achille Makaire - imprimeur-éditeur, Aix, 1867; mai recent a se vedea G. Raoul-Cormeil, *La mauvaise foi dans les relations de droit privé interne*, Thèse, Université de Caen-Basse Normandie, 2002, Biblioteca Cujas

⁵ C. Arthaud, *De la bonne foi et de ses effets en matière civile*, Teză doctorat, Paris, 1874; D. Gherasim, *Buna-credință în raporturile juridice civile*, Ed. Academiei, București, 1981; J.J.E. Millet, *De l'Erreur et de la bonne foi en droit romain et en droit français*, thèse pour le doctorat, Faculté de droit de Paris, Typographie Lahure, Paris, 1871; J. Wertheimer, *Des Avantages attribués à la bonne foi relativement aux*

conceptul de rea credință fiind de multe ori tratat superficial, ca un simplu "produs secundar", efectele sale fiind privite uneori ca simple efecte "în oglindă" ale conceptului antagonic. Suprapunerile între cele două concepte nu sunt însă perfecte, între "buna-credință" și "reua credință" existând o serie de zone "gri" care trebuie tratate distinct⁶, iar efectele celor două concepte nu sunt întotdeauna diametral opuse.

Pentru studierea conceptelor de bună și rea credință în domeniul contractual am ales cele două etape contractuale în contextul cărora aceste noțiuni au fost cel mai des vehiculate: etapa precontractuală a negocierii contractelor și etapa executării contractelor, lăsând în afara prezentei lucrării faza încheierii acordului de voință prin emiterea și acceptarea ofertei de a contracta și faza postcontractuală, acestea din urmă meritând o abordare distinctă.

Prezenta lucrare este una de drept privat clasic și va aborda buna și reua credință contractuală în dreptul comun, în care părțile sunt prezumate a fi pe poziții de egalitate și în care niciuna nu are un statut legal special, lăsând pe seama altor lucrări problema vastă și în continuă expansiune a dreptului consumației. Premisele de la care pornim sunt că binomul conceptual bună-credință/rea credință în contracte reprezintă o "supapă de siguranță" prin care valorile morale actuale ale societății pătrund în contracte, cu scopul de a asigura utilitatea acestora atât pentru indivizii implicați cât și pentru societate în ansamblu, răspunzând așteptărilor rezonabile și maximizând utilitatea economică.

Structura prezentei lucrări reflectă o abordare din perspectivă istorică a bune și rele credințe contractuale și o analiză a abordărilor, funcțiilor și dimensiunilor acestora în etapa negocierii unui contract, precum și în etapa executării acestuia, fiind examinate în fiecare fază și tendințele din diverse alte sisteme de drept de tip continental sau de Common Law, sistemul de drept civil francez fiind considerat un veritabil drept comun și punct fundamental de reper, datorită identității textelor legale relevante (art. 1134 al. 3 și art. 1135 C.civ. fr.) cu cele aflate în vigoare în România până în 1 octombrie 2011 (art. 970 C.civ.) și datorită congruenței între doctrina și jurisprudența franceză în materie și noua reglementare din țara noastră.

Chiar dacă dreptul nostru civil nu este străin de conceptele de bună și rea credință

biens en droit civil, thèse pour le doctorat, Faculté de Droit de l'Université de Paris, Libraires-Éditeurs V. Giard & E. Brière, Paris, 1899 și lucrările citate de L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile, Vol. II. Contractul*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 513, nota 2

⁶ B. Lefebvre, *La bonne foi: notion protéiforme*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), Vol. 26, nr. 2/1996, pp. 331-333; D. Gherasim, op. cit., pp. 30-33

în materie contractuală, autori de prestigiu scriind încă de la sfârșitul secolului trecut despre îndatorirea de bună-credință în executarea contractelor, concretizată în obligații de loialitate și cooperare⁷, pe fondul evoluțiilor doctrinare și jurisprudențiale din Franța, credem că actuala reglementare mai detaliată din NCC a îndatoririlor de bună-credință în contracte merită o analiză a posibilităților și sferei de cuprindere a acestor concepte din perspectiva dreptului comparat. Pentru această analiză ne-am referit în principal, pe lângă dreptul civil francez, pe care l-am tratat ca o veritabilă "ancoră" și un "drept comun" din care doctrina noastră își găsește de peste 150 de ani inspirația, și la dreptul civil din provincia canadiană francofonă Québec⁸, beneficiar din 1994 al unui cod civil modern și al unei reglementări anterioare din 1866 de inspirație napoleoniană, la dreptul civil german ca sistem continental de referință pentru conceptul de bună-credință⁹, la sistemul de Common Law din Anglia ca sistem refractar dar interesat de acest concept și la sistemul parțial codificat din Statele Unite ale Americii, unde modelul Uniform Commercial Code¹⁰ face ample referiri la buna-credință în contracte.

Pe lângă sistemele de drept statale, ultimele decenii au fost martorele unei proliferări ale unor codificări savante transnaționale, care au sintetizat evoluțiile dintr-o serie de sisteme de drept continentale și de Common Law, propunând principii comune de reglementare ale dreptului contractelor la nivel european sau la nivelul comerțului internațional. Dintre aceste codificări academice, am făcut ample referiri la principiile UNIDROIT¹¹, la principiile dreptului european al contractelor (P.E.C.L.) și la proiectul cadrului comun de referință (D.C.F.R.)¹².

⁷ L. Pop, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, pp. 62-63

⁸ A se vedea B. Lefebvre, *La bonne foi dans la formation du contrat*, Les Éditions Yvon Blais Inc., Cowansville, Québec, Canada, 1998

⁹ A se vedea B. Markesinis, H. Unberath, A. Johnston, *The German Law of Contract - A Comparative Treatise*, Second Edition, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2006

¹⁰ Pentru dezvoltări a se vedea R.S. Summers, J.J. White, *Uniform Commercial Code*, Sixth Edition, West - Thomson Reuters, 2010

¹¹ B. Fauvarque-Cosson, *Les contrats du commerce international, une approche nouvelle: Les principes d'Unidroit relatifs aux contrats du commerce international*, Revue internationale de droit comparé, vol. 50, nr. 2/1998, pp. 463-489

¹² C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke, H. Beale, J. Herre, J. Huet, M. Storme, S. Swann, P. Varul, A. Veneziano and Fryderyk Zoll (edited by), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law - Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, 2009, disponibil la ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf; B. Fauvarque-Cosson, D. Mazeaud, (edited by), *European Contract Law - Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*, Sellier. European Law Publishers, München, 2008

II. Privire istorică asupra abordării juridice a bune și rele credințe în contracte

Binomul inseparabil bună-credință/rea credință în materie contractuală a cunoscut o evoluție sinuoasă de-a lungul istoriei dreptului scris european, trecând prin faze de flux și reflux, desemnând realități diverse de-a lungul timpului și fiind promovat sau combătut cu argumente dintre cele mai diferite. Dacă, la începuturile dreptului roman, promovarea ideii de bună-credință se lovea de obstacolul formalismului material și procedural al unui sistem de drept primitiv, evoluția a făcut ca buna-credință să fie cheia care deschide calea dreptului contractual spre moralitate și spre eficiență economică și socială.

După căderea Imperiului Roman de Apus și insinuarea Evului Mediu în Occidentul european, întregul drept contractual trece printr-o fază de profund regres și atrofie, contractele în vechiul drept german și în feudalismul timpuriu fiind marcate de formalism. După redescoperirea dreptului privat roman de către vest-europeni începând cu secolul al XI-lea, acesta este citit într-o cheie filosofico-creștină, care redă și amplifică gradual importanța cuvenită bune-credințe, începând consacrarea acesteia ca principiu fundamental al dreptului contractual.

Următorul atac subtil împotriva principiului bune-credințe începe în secolul al XIX-lea, odată cu consacrarea teoriei autonomiei de voință și a liberalismului economic, care sacralizează libertatea contractuală și individuală în detrimentul moralității contractuale. Principiul bune-credințe, ca și alte principii generale ale dreptului contractual, este subminat în secolul al XIX-lea și de școala exegetică franceză, ce preamărește propriul Cod civil proaspăt adoptat, și de jurisprudența conceptuală germană (*Begriffsjurisprudenz*). Actualul flux, cu tendințe de “val mareic” intelectual, al bune-credințe în dreptul (vest)european pare a-și avea rădăcinile la sfârșitul secolului al XIX-lea în teorii diverse ca solidarismul contractual francez sau mișcarea dreptului liber german (*Freirechtsbewegung*), jurisprudența contractuală postbelică fiind treptat acaparată de acest principiu care a traversat și Oceanul Atlantic și și-a găsit un cămin fertil în Statele Unite ale Americii, începând mai ales cu Uniform Commercial Code din anii 1950.

În dreptul roman timpuriu, ca de altfel și în multe alte sisteme de drept antice și

medievale, buna sau reaua credință nu aveau practic nicio semnificație juridică¹³, întrucât cvasitotalitatea contractelor erau solemne sau reale (dacă acceptăm clasificarea tripartită în contracte solemne, reale și consensuale), solemnitățile îndeplinite (înțelegând ca și solemnitate și tradițiunea bunului sau a unui obiect simbolic)¹⁴ făcând irelevante aprecierile morale și psihologice ale buneii sau releii credințe a cocontractanților, cel puțin la momentul încheierii acordului de voințe. Decadența formalismului, începută încă din dreptul roman clasic, care recunoștea existența unor contracte pur consensuale devenite obligatorii prin înzestrarea lor cu dreptul la acțiune¹⁵, s-a accentuat în secolul al XIII-lea sub influența Bisericii catolice, a dreptului canonic și a interesului acestora pentru evitarea păcatului¹⁶, transformând treptat în contracte obligatorii toate pactele consensuale ce nu fuseseră înzestrate anterior cu forță executorie. În acest context, ia naștere interesul pentru studierea buneii-credințe și a releii credințe, înțelese aici mai ales în legătura cu eroarea de drept sau de fapt privind viciile titlului din materia uzucapiunii.

Consacrarea definitivă a validității contractelor consensuale în secolul al XV-lea a deschis treptat drumul pentru creșterea interesului în studierea aspectelor psihologice și morale ale încheierii contractelor, accentul fiind pus însă până în secolul al XIX-lea mai ales pe studierea buneii-credințe și a releii credințe în materie posesorie și ca o condiție a prescripției achizitive de scurtă durată.

Începând din secolul al XIX-lea, a crescut preocuparea pentru studierea buneii și releii credințe ca și concepte autonome de bună-credință din materia posesiei, reaua credință contractuală fiind examinată din perspectiva dolului ca și viciu de consimțământ, a fraudei¹⁷, a răspunderii civile și, mai târziu, din perspectiva abuzului de drept.

Viziunea contemporană a buneii și releii credințe contractuale a fost influențată de declinul teoriei autonomiei de voință, de consacrarea teoriei solidarismului contractual¹⁸ și de dezvoltarea dreptului consumației începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, reaua credință contractuală trecând dincolo de tărâmul restrâns al dolului, fraudei și

¹³ B.Lefebvre, *La bonne foi dans la formation du contrat*, Les Éditions Yvon Blais, 1998, p. 15

¹⁴ P. Viollet, *Histoire du droit civil français: accompagnée de notions de droit canonique et d'indications bibliographiques*, Seconde édition, Éditeurs L. Larosse & Forcel, 1893, p. 589-599

¹⁵ Idem, p. 600; E.-D. Glasson, *Précis élémentaire de l'histoire du droit français*, Éditeur F. Pichon, Paris, 1904, p. 132

¹⁶ J. Wertheimer, *Des Avantages attribués à la bonne foi relativement aux biens en droit civil*, thèse pour le doctorat, Faculté de Droit de l'Université de Paris, Libraires-Éditeurs V. Giard & E. Brière, Paris, 1899, p. 23

¹⁷ J. Bédarride, *Traité du dol et de la fraude en matière civile et commerciale*, 2e édition, Achille Makaire, imprimeur-éditeur, Aix, 1867

¹⁸ L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile, Vol. II. Contractul*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 57-61

abuzului de drept, putând fi considerate manifestări ale relei credințe contractuale orice încălcări ale obligațiilor de loialitate și cooperare impuse de noua teorie a solidarismului contractual, precum și orice încălcări constatate obiectiv ale obligațiilor impuse contractanților profesioniști de atotcuprinzătorul drept al consumației.

Conținutul noțiunilor de bună și rea credință este definit în literatura de specialitate prin înșiruirea mai mult sau mai puțin amănunțită a paletei de îndatoriri sau obligații de care sunt ținute părțile: loialitate, cooperare, toleranță, coerență, răbdare, sinceritate, onestitate și perseverență.¹⁹ Evoluția abordării juridice a bunei și relei credințe contractuale pe parcursul ultimelor două milenii și jumătate este marcată de o interacțiune permanentă între drept și morala socială sau religioasă care se infiltrează în acesta. Rigoarea și rigiditatea conceptelor pur juridice cedează până la urmă în fața presiunilor sociale. Normele juridice reprezintă de multe ori o "fotografie" a viziunii sociale de la momentul edictării lor și de aceea este nevoie de concepte generale flexibile, cum sunt buna și reaua-credință, care funcționează ca și veritabile "supape de siguranță" ce permit racordarea dreptului contractual la evoluția moravurilor și a necesităților economico-sociale. Codificările academice moderne de tipul Principiilor Unidroit, Principiilor dreptului european al contractelor (P.E.C.L.) sau Cadrului comun de referință (D.C.F.R.) consacră o viziune cu coloratură obiectivă a conceptului de bună-credință în materie contractuală, apropiată poate mai mult ca oricând de viziunea clasică romană a *bona fides* sau de conceptul german de *Treu und Glauben*.

III. Conceptele îngemănate de bună-credință și rea credință în materie contractuală, în noul Cod civil al României și în dreptul comparat

Buna și reaua credință în contracte au primit un rol actual și marcant în dreptul nostru civil prin intrarea în vigoare a noului Cod civil (NCC) la data de 1 octombrie 2011. Pentru ca declarațiile principiale din proaspătul nostru Cod civil să nu rămână literă moartă, asemeni vechilor reglementări din art. 970 al.1 C.civ. (1864), este necesar să deslușim ce pot să însemne conceptele de bună-credință și rea credință în materie

¹⁹ P. Ancel, *Les sanctions du manquement à la bonne foi contractuelle en droit français à la lumière du droit québécois*, Revue Juridique Thémis (Québec), vol. 45, nr. 1/2011, p. 92

contractuală printr-un periplu prin dreptul comparat, atât prin sisteme apropiate nouă cum sunt cel francez sau cel canadian din Québec, cât și în sistemele mai îndepărtate de al nostru, cum sunt cel de drept civil german sau sistemele anglo-saxone de Common Law, acestea din urmă examinând temeinic și concepte care principial le par stranii, iritante sau golate de conținut²⁰.

În definirea conceptului de rea credință în negocierea și executarea contractelor, putem porni de la accepțiunea bivalentă consacrată a conceptului complementar de bună-credință, care este văzut fie sub aspect intelectual ca o credință eronată sau ignoranță legitimă a unui drept subiectiv sau fapt material demnă de protecție (*croyance érronée*, *Guter glaube*)²¹ sau mai ales ca și exigență de comportament în formarea și executarea actelor juridice (*Treu und Glauben*), aceasta din urmă permițând insinuarea moralității în dreptul contractelor.²²

Indiferent de perspectiva din care alegem să le abordăm, este un adevăr larg recunoscut că orice consacrare legislativă a unor noțiuni fluide cum sunt buna sau reaua credință constituie în realitate o veritabilă "delegare" de puteri normative către judecători.²³ Buna și reaua credință sunt utilizate de judecător pentru a tempera rigoarea regulii generale, la fel ca și concepte cum sunt urgența, forța majoră, conexitatea. Dreptul are nevoie de astfel de "supape de siguranță" pentru a evita excesele unei reglementări prea meticuloase sau tehniciste în scopul menținerii unui just echilibru între adevărul juridic și realitatea faptică.²⁴

O altă problemă care s-a pus cu privire la cele două noțiuni complementare, bună-credință și rea credință, a fost dacă acestea au o autonomie conceptuală sau una dintre ele este o simplă expresie antonimică²⁵ a celeilalte, cu alte cuvinte dacă buna-credință este o simplă lipsă de rea credință²⁶ sau, dimpotrivă, conceptul autonom este cel de bună-credință

²⁰ Relevante în acest sens sunt articole care denotă o anumită ostilitate față de aceste concepte: G. Teubner, *Legal Irritants: Good Faith in British Law or How Unifying Law Ends Up in New Divergences*, *Modern Law Review*, vol. 61, nr. 1/1998; E.M.S. Houh, *The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel?*, *Utah Law Review*, nr. 1/2005

²¹ Y. Picod, *L'exigence de bonne foi dans l'exécution du contrat*, p. 58 în *Le juge et l' exécution du contrat*, Presses Universitaires d'Aix Marseille, 1993

²² *Idem*, p. 59

²³ M.A. Grégoire, *Économie subjective c. Utilité et intérêt du contrat – Réflexions sur les notions de liberté, de responsabilité et de commutativité contractuelles, à la suite de la codification du devoir de bonne foi*, *La Revue juridique Thémis (Québec)*, vol. 44, nr. 1/2010, p. 37

²⁴ C. Gabet, *La vérité, l'apparence et la rétroactivité en matière immobilière* în *La vérité - Rapport annuel 2004 de la Cour de Cassation*, La documentation Française, 2004, pp. 63-64

²⁵ G. Raoul-Corneil, *La mauvaise foi dans les relations de droit privé interne*, teză, Université de Caen-Basse Normandie, 2002, Biblioteca Cujas, p. 6

²⁶ A se vedea definițiile prin excludere din dreptul american în R.S. Summers, *The conceptualisation of good*

și reaua credință echivalează, *lato sensu*, cu lipsa de bună-credință.²⁷ S-a mai spus că poate noțiunea de rea credință nici măcar nu este necesară pentru a acoperi o realitate juridică proprie, noțiunile “proteiforme” de bună-credință, dol, faptă ilicită intenționată, fraudă și abuz de drept părănd că sunt suficiente pentru a exprima toate situațiile în care dreptul obiectiv ia în calcul această formă de “necinste”.²⁸

Deși unii autori neagă legătura conceptului juridic de rea credință (direct sau prin referire la conceptul complementar de bună-credință) cu morala²⁹, afirmându-i caracterul pur psihologic, alți autori dau definiții ale binomului bună-credință/rea credință dintr-o perspectivă pur morală³⁰, ignorând într-o primă fază semnificațiile sale juridice și psihologice. Într-una din puținele monografii care au ca subiect specific reaua credință în dreptul privat³¹, problema definirii relei credințe este abordată din multiple unghiuri, pe zeci de pagini, fără a se ajunge la vreo concluzie sintetică. Reaua credință este un concept expresiv, dar toate expresiile sale sunt constrângătoare, insuficiente sau aproximative. Reaua credință este lipsă de sinceritate, decalaj între ce se spune și ce se gândește, abuz prin omisiune, inconstanță, incoerență, infidelitate, scăpând de multe ori unei analize raționale și fiind marcată de subiectivitate³².

În prezenta lucrare, în încercarea de definire a relei credințe, ne vom raporta inevitabil la buna-credință, dar aceasta din urmă trebuie privită strict dintr-o perspectiva contractuală, eliminând din discuție buna-credință ce rezultă din cunoaștere eronată (*guter Glaube, croyance éronée, pure heart and empty head*) care este mai potrivită în contextul drepturilor reale.

Din această pleiadă de abordări divergente ale bune și rele credințe în materie contractuală, se poate desprinde cel puțin concluzia că cele două concepte trebuie analizate ca un binom inseparabil, fiecare raportându-se permanent la conceptul complementar. În materie contractuală nu este pertinent să analizăm cele două concepte ca fiind diametral

faith in American contract law, pp. 125-129 în R. Zimmermann, S. Whittaker (coordonatori), *Good Faith in European Contract Law*, Cambridge University Press, 2000

²⁷ G. Raoul-Cormeil, op. cit., pp. 6-7

²⁸ Idem, p. 8

²⁹ A se vedea R. Vouin, *La bonne foi : Notion et rôle actuels en droit privé français*, Paris, L.G.D.J., 1939, p. 243-244

³⁰ C. Arthaud, *De la bonne foi et de ses effets en matière civile*, thèse pour le doctorat, Faculté de Droit de Paris, 1874, p. 1-2; J. Wertheimer, *Des Avantages attribués à la bonne foi relativement aux biens en droit civil*, thèse pour le doctorat, Faculté de Droit de l'Université de Paris, Libraires-Éditeurs V. Giard & E. Brière, Paris, 1899, pp. 1, 29

³¹ G. Raoul-Cormeil, op. cit.

³² Idem, p. 5

opuse, între ele aflându-se și o zonă gri a lipsei de bună-credință, care are o sferă mult mai largă de cuprindere decât reaua credință. Pe de altă parte, nu pot fi primite nici abordările extremiste, care neagă orice individualitate unuia dintre cele două concepte, afirmând că vreunul dintre ele poate fi definit pur și simplu ca fiind opusul celuilalt, fără nicio particularitate. Noțiunea de "complementaritate" definește cel mai bine raportul între aceste două concepte, niciunul neputând fi înțeles și aplicat pe deplin fără a privi continuu și la celălalt.

IV. Buna și reaua credință în etapa precontractuală a contractelor negociate

Viziunea clasică a contractului ignora aproape cu desăvârșire existența unei "etape" precontractuale, contractele formându-se cumva "din neant" prin întâlnirea bruscă a voințelor concordante ale părților, prin emiterea directă a unei oferte finale, ferme și precise, care se întâlnea în mod fericit cu o acceptare fără rezerve și dădeau naștere astfel fără întârziere contractului final. Chiar dacă această viziune nu este complet depășită nici astăzi, mai ales în cazul contractelor "cotidiene"³³, credem că există o perioadă de timp "pre-contractuală" care este relevantă din punct de vedere juridic, dincolo de viciile de consimțământ care sunt tradițional analizate ca fiind precontractuale, dar care dau naștere unor efecte juridice doar în cazul încheierii contractului final.

Orice examinare cronologică și sistematică a manifestărilor și efectelor bunei sau relei credințe contractuale ar trebuie să înceapă cu ceea ce și noi numim "etapa precontractuală"³⁴. Această etapă poate să lipsească cu desăvârșire, cel puțin în aparență, sau să fie de o durată extrem de scurtă în cazul majorității numerice a contractelor, mai ales în cazul celor cu valoare redusă, dar poate să se bucure de o reglementare contractuală sau legislativă extensivă și de o durată apreciabilă, de ordinul lunilor sau anilor, în cazul contractelor care implică valori deosebite.³⁵

Deși "pre-contractuală" prin raportare la contractul principal care urmează a fi

³³ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, *Droit civil. Les obligations*, 6e édition, Ed. Dalloz, Paris, 1996, p. 142

³⁴ I. Albu, *Răspunderea civilă precontractuală*, Dreptul, nr. 7/1993, p. 39-45

³⁵ L. Pop, *Despre negocierile precontractuale și contractele preparatorii*, Revista română de drept privat nr. 4/2008, p. 96; J. Schmidt-Szalewski, *La période précontractuelle en droit français*, Revue Internationale de Droit Comparé, vol. 42, nr. 2/1990, p. 545; F. Terré, P. Simmler, Y. Lequette, op. cit., p. 143; L. Péloquin, C.K. Assié, *Droit contractuel – La lettre d'intention*, Revue juridique Thémis, vol. 40, nr. 1/2006, p. 175

încheiat, etapa numită convențional *precontractuală* poate include încheierea unor contracte propriu-zise, care fie să reglementeze prin acordul părților și în detaliu modul de desfășurare al negocierilor și al celorlaltor pregătiri în vederea încheierii contractului principal (contracte de negociere), fie să fixeze punctele asupra cărora s-a ajuns la un acord (punctație, acorduri preliminare) sau să prefigureze încheierea contractului principal (antecontracte, contracte preparatorii)³⁶.

De cele mai multe ori însă, etapa precontractuală nu este reglementată contractual, astfel că, în majoritatea sistemelor de drept examinate, manifestările relei credințe în această etapă nu vor fi guvernate de regulile răspunderii civile contractuale, ci de regulile de drept comun ale răspunderii civile delictuale³⁷, orice faptă ilicită care a cauzat altuia un prejudiciu antrenând răspunderea autorului, chiar și pentru cea mai ușoară culpă, conform art. 1.357 al. 2 din noul Cod civil (NCC) sau art. 998-999 din vechiul Cod civil (1864).

Încă din stadiul negocierilor precontractuale, înainte de formarea oricărui contract, negociatorii trebuie să fie animați de o atitudine loială, mai ales cu ocazia întreruperii negocierilor, când poate interveni abuzul³⁸, dar și cu ocazia desfășurării negocierilor când trebuie să respecte o obligație generală de bună-credință declinată într-o serie de obligații specifice: de informare, consiliere, confidențialitate, seriozitate etc.

Obligația de bună credință se impune în toate stadiile vieții contractului, inclusiv în etapa formării sale, orice parte trebuind să acționeze de o manieră rezonabilă în exercitarea dreptului său de a încheia un contract și neavând îndrituirea de a abuza nici de acest drept. Atunci când părțile sunt inegale în capacitatea lor de a-și proteja propriile interese în negocierea contractului, partea aflată pe o poziție superioară trebuie să folosească această superioritate de o manieră care să respecte în mod obiectiv drepturile și interesele cocontractantului său, așa cum i-o cere buna-credință, ceea ce înseamnă că redactarea contractului trebuie să se facă cu grija de a nu-și prejudicia cocontractantul.³⁹

Tendința de moralizare a dreptului din ultimele decenii, manifestată și în România sub influența sistemelor de drept europene, a dus la stabilirea unei serii de obligații ale viitoarelor părți ale unui contract încă din etapa precontractuală, obligații cum sunt cele de

³⁶ J.M. Mousseron, M. Guibal, D. Mainguy, *L'avant-contrat*, Ed. Francis Lefebvre, Paris, 2001, p. 33

³⁷ L. Pop, *Despre negocierile precontractuale și contractele preparatorii*, Revista română de drept privat nr. 4/2008, p. 101; B. Lefebvre, *La bonne foi dans la formation du contrat*, Les Éditions Yvon Blais Inc., Cowansville (Québec, Canada), 1998, p. 149; L. Pélouquin, C.K. Assié, loc. cit., pp. 191-192

³⁸ R. Loir, *Les fondements de l'exigence de bonne foi en droit français des contrats*, Mémoire DEA droit des contrats sous la direction de Christophe Jamin, Université de Lille II, 2001-2002, p. 8

³⁹ M. A. Grégoire, loc. cit. 2010, pp. 38-39

informare⁴⁰, autoinformare, confidențialitate, consiliere, loialitate⁴¹ și cooperare.

În etapa precontractuală se manifestă două principii aparent antagonice: principiul libertății contractuale și principiul bunei-credințe⁴², principii pe care jurisprudența franceză le-a conjugat în sensul că fiecare participant la tratative este, în principiu, liber să le întrerupă, dar își va angaja răspunderea atunci când ruperea negocierilor are un caracter abuziv, în sensul că unul dintre negociatori acționează cu rea credință sau chiar cu o ușurință condamnată în cursul negocierilor⁴³.

Sub aspectul efectelor relei credințe precontractuale, NCC nu aduce neapărat o schimbare de viziune față de Codul civil din 1864. Și în acesta din urmă era sancționată prin anularea actului inducerea intenționată în eroare a viitorului partener contractual (art. 960), orice faptă ilicită cauzatoare de prejudicii antrena răspunderea civilă în limita prejudiciului cauzat indiferent de forma de vinovăție (art. 998-999) și chiar dacă era vorba de o faptă ilicită din perioada precontractuală, fiind mai dificilă doar stabilirea caracterului ilicit al unor fapte din perioada pre-contractuală în lipsa consacării exprese a unei obligații de bună-credință precontractuală, iar în cazul răspunderii contractuale pentru încălcarea unor obligații decurgând din contracte prealabile, reaua credință a debitorului agrava răspunderea și la prejudiciile imprevizibile (art. 1185).

V. Buna și reaua credință în etapa executării contractelor

Existența unei obligații de bună-credință în etapa executării contractelor s-a bucurat de la începuturile dreptului civil modern de o reglementare expresă, oglindită atât în art. 970 al. 1 C.civ. (1864), cât și în art. 1134 al. 3 C.civ.fr. Această reglementare a fost însă „golită” de conținut concret în doctrina clasică, întrucât fie a fost văzută ca o reacție târzie și clarificatoare la desueta distincție romană între contractele de drept strict și cele de bună-credință, reacție care stabilea că toate contractele civile sunt de bună-credință⁴⁴, fie era

⁴⁰D. Chirică, *Obligația de informare și efectele ei în faza precontractuală a vânzării-cumpărării*, Revista de drept comercial nr. 7-8/1999, p. 50-58; M.-D. Bocșan, *Considerații asupra dolului în materie de liberalități*, Dreptul nr. 7/2001, p. 82; I.-F. Popa în L. Pop, I.FI. Popa, S.I. Vidu, op. cit., p. 93-94; A.-A. Moise în Fl. Baïas, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coord.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 1223

⁴¹ L. Pop, I. Turcu, *Contractele comerciale. Formare și executare*, vol. 1, op. cit., pp. 65-71

⁴² L. Pop, *Despre negocierile precontractuale și contractele preparatorii*, Revista română de drept privat nr. 4/2008, p. 99; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, op. cit., p. 143

⁴³ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, op. cit., p. 143

⁴⁴ J.P. Chazal, *De la puissance économique en droit des obligations*, teză, Université Pierre Mendes -

privită ca o particularizare a principiului *pacta sunt servanda* din art. 969 C.civ. (1864) și art. 1134 al. 1 C.civ. fr., în sensul că părțile, și mai ales debitorul, trebuie să-și execute obligațiile așa cum le-au convenit. Practica judiciară din România a dat importanță mai ales buneii-credințe în materia drepturilor reale și a posesiei⁴⁵, nefiind remarcate decât marginal valențele acestui concept în ceea ce privește executarea contractelor.

Buna și reaua credință funcționează ca veritabile "supape de siguranță" ale dreptului civil și în etapa executării contractelor. Chiar dacă flexibilitatea și omniprezența acestor concepte cu o puternică coloratură morală au fost frecvent criticate, propunându-se înlocuirea lor cu alte noțiuni mai precise cum sunt rezonabilitatea⁴⁶, abuzul de drept⁴⁷, loialitatea⁴⁸, coerența⁴⁹, credem că niciuna dintre alternative nu are sfera de cuprindere și versatilitatea acestor concepte a căror coloratură morală este uneori numai o aparență, aparență care însă le conferă o legitimitate sporită pentru a fundamenta în lege și tradiție diverse creații doctrinare și jurisprudențiale.

Buna și reaua-credință pornesc întotdeauna de la o viziune morală și echitabilă a contractului, excesele solidarismului și altruismului contractual putând fi însă atenuate de coloratura economică și utilitaristă pe care aceste două concepte inseparabile au căpătat-o în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Sub influența unor curente filosofice utilitariste și a școlii de inspirație nord-americană "Law and Economics", aceste concepte tradiționale și multimilenare ale dreptului civil au putut fi "reevaluate" ca și repere cvasi-obiective ale relației contractuale, contractele văzute dintr-o perspectivă relațională și neantagonistă fiind mai apropiate de realitatea economică, unde contractele de durată sau cu perspective certe de reînnoire sau de repetare abundă.⁵⁰

În analizarea efectelor pe care buna sau reaua-credință le au asupra executării contractelor, putem identifica cel puțin trei capcane: capcana altruismului ("fraternitatea

Grenoble II, 1996, disponibilă la <http://spire.sciencespo.fr/hdl:/2441/516uh8ogmqildh09h80cg0932/resources/these-jean-pascal-chazal.pdf>, p. 502

⁴⁵ A se vedea N.E. Grigoraș, *Buna-credință. Practică judiciară*, Vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007

⁴⁶ A se vedea H. Ramparany-Ravololomiarana, *Le raisonnable en droit des contrats*, L.G.D.J., Paris, 2009

⁴⁷ P. Stoffel-Munck, *L'abus dans le contrat – Essai d'une théorie*, L.G.D.J., Paris, 2000

⁴⁸ Y. Picod, *Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat*, L.G.D.J., Paris, 1989

⁴⁹ D. Houtcieff, *Le principe de cohérence en matière contractuelle*, Thèse, Université de Paris XI, 2000, Biblioteca Cujas; D. Houtcieff, *L'importance d'être constant: vers une consécration du principe de cohérence*, Recueil Dalloz, nr. 29/2009, pp. 2008-2009

⁵⁰ A se vedea J.J. White, *Good Faith and the Cooperative Antagonist (Symposium on Revised Article 1 and Proposed Revised Article 2 of the Uniform Commercial Code)*, Southern Methodist University Law Review, vol. 54, nr. 2/2001, pp. 683-684, 690-695

contractuală⁵¹, "contractul ca microcosmos"⁵²), capcana cinismului (buna-credință este o noțiune fără conținut propriu⁵³) sau capcana formalismului (buna și reaua-credință sunt doar concepte morale și subiective, care se suprapun în mod nefericit și chiar obstrucționează uneori activitatea altor instituții consacrate și mult mai precise: abuzul de drept⁵⁴, rezonabilitatea⁵⁵, loialitatea⁵⁶).

Buna și reaua-credință în executarea contractelor vizau inițial, în exegeza clasică a Codului civil napoleonean și a derivatelor sale, doar comportamentul debitorului, care era chemat de principiul *pacta sunt servanda* să-și respecte cuvântul dat și să-și execute întocmai angajamentele, buna-credință ajutând la soluționarea dilemei dacă executarea concretă a unui contract a fost într-adevăr corespunzătoare și utilă sau dacă debitorul s-a comportat cu rea-credință ori cel puțin lipsit de bună-credință. Viziunea modernă extinde îndatorirea de a se comporta cu bună-credință și de a evita orice comportament de rea-credință și asupra creditorului, care în contractele sinalagmatice este oricum și debitor, iar în calitate sa de creditor propriu-zis poate avea anumite drepturi potestative sau pur și simplu oportunități de fapt de a influența modul în care decurge prestația celeilalte părți, putând stingheri sau facilita executarea, putându-se prevala de pacte comisorii sau de drepturi de denunțare unilaterală a contractului.

VI. Concluzii generale

Buna și reaua-credință sunt concepte perene dar nu imutabile în materie contractuală, a căror importanță a oscilat de-a lungul secolelor de la a fi considerate principii esențiale ale contractelor la reguli marginale de interpretare, fără o semnificație proprie precisă. Forța și atractivitatea lor vine tocmai din flexibilitatea intrinsecă ce le caracterizează, care le-a permis să îndeplinească în diverse civilizații rolul de "supape de siguranță" ale dreptului contractual, prin care moralitatea schimbătoare a societății se putea

⁵¹ C. Thiebierge-Guelfucci, *Libres propos sur la transformation du droit des contrats*, RTD Civ nr. 2/1997, n. 31-32, p. 357 și urm.

⁵² R. Demogue, *Traité des obligations en général*, t. VI, Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1932, p. 9

⁵³ E.M.S. Houh, *The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel?*, Utah Law Review, nr. 1/2005; M.W. Hesselink, *The New European Private Law, Essays on the Future of Private Law in Europe*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2002, pp. 193-223

⁵⁴ P. Stoffel-Munck, op. cit. supra

⁵⁵ H. Ramparany-Ravololomiarana, op. cit. supra

⁵⁶ Y. Picod, op. cit. supra

insinua în convenția părților și în regulile de drept supletive.

Cele două concepte nu sunt perfect antonimice, definițiile circulare de genul “buna-credință înseamnă un comportament lipsit de rea credință” sau “reua credință este lipsa de bună-credință” trebuind repudiate, întrucât tind să simplifice nepermis de mult un binom conceptual caracterizat de complementaritate. Cele două concepte au un izvor comun, inițial în moralitatea de sorginte religioasă iar ulterior în moralitatea laică a societății, funcțiile și dimensiunile lor fiind într-o strânsă legătură, care nu trebuie să meargă până la confuzie.

Într-un sistem de drept civil bazat pe principii cum este dreptul civil român, atât sub imperiul Codului civil din 1864 cât și al noului Cod civil intrat în vigoare la 1 octombrie 2011, recurgerea la astfel de concepte generale cu o încărcătură morală este aproape inevitabilă. Meritul acestui binom conceptual, căruia îi este dedicată prezenta lucrare, este că are o vechime și o tradiție de peste 2000 de ani, în care înțelesurile sale au fost explorate pe îndelete de sute de generații de juriști și de gânditori, de pe mai multe continente, din toate unghiurile posibile, de la cel religios la cel pur economic, trecând prin perspectiva morală și dorința de echitate în drept (*ius est ars boni et aequi*).

Buna și reua credință în contracte sunt concepte cu un rol de "supape de siguranță", care complinesc carențele inevitabile ale sistemului legislativ, uneori prea abstract și inevitabil incomplet prin raportare la varietatea disputelor din dreptul privat, care completează toate contractele pe care analiza economică a dreptului le-a "stigmatizat" ca fiind inerent neacoperitoare pentru toate situațiile posibile din viața reală, care atenuază conflictele, mai ales atunci când soluțiile legale sau contractuale *ad litteram* vin în coliziune violentă cu nevoia de echitate a societății, buna-credință fiind numită "picătura de ulei social"⁵⁷ care asigură funcționarea sistemului de drept privat și adaptarea acestuia la noile provocări.

Orice regulă care concretizează principiul vag și flexibil al bunei-credințe într-o normă specifică va tinde să capete autonomie față de buna-credință și să se separe de aceasta. O regulă specifică dezvoltată pe baza principiului bunei-credințe pentru a obliga o parte să ia în calcul interesele celeilalte părți va trebui la un moment dat să fie corectată pe baza principiului general al bunei-credințe, impunându-i la rândul său celei de-a doua părți, ale cărei interese au fost luate în considerare, să aibă la rândul său grijă de interesele

⁵⁷ M. Auer, *The Structure of Good Faith - A Comparative Study of Good Faith Arguments*, 2006, disponibil la http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=945594, p. 25

legitime ale primei părți. Într-o perspectivă istorică, buna-credință a avut ca rol inițial să oblige părțile în baza unor contracte informale, chiar dacă nu exista o contraprestație, să dea prioritate înțelesului dat de părți termenilor contractuali asupra înțelesului lor literal și să dea prioritate echității substanțiale față de înțelesul dat de părți contractului.⁵⁸

Buna-credință în dreptul contractual are de regulă trei dimensiuni: dimensiunea substanțială a circumscrierii obligațiilor în termenii eticii contractuale; dimensiune formală a bune-credințe ca standard flexibil; dimensiunea instituțională a libertății judecătorului de a crea drept pe baza unor standarde deschise. Aceste trei dimensiuni ale bune-credințe pot fi numite și altfel, dimensiunea substanțială poate fi înlocuită de obligația de cooperare, dimensiunea formală poate fi înlocuită de noțiunea de așteptări rezonabile, iar dimensiunea instituțională poate fi înlocuită prin judecata în echitate. Divergențele apar oricum între etica individualistă care promovează libertatea contractuală și preocuparea altruistă pentru soarta altuia, între pericolul arbitrariului judiciar și nevoia de flexibilitate jurisdicțională care să promoveze echitatea, între legitimitatea creării unor reguli cu vocație generală de către instanțe și insistența asupra abținerii judecătorului de la a crea norme.⁵⁹

Există tendința de a restrânge înțelesurile bune-credințe contractuale doar la dimensiunea sa substanțială și de a o transforma într-un concept etic, exprimând doar o regulă de moralitate altruistă. Conținutul bune-credințe poate căpăta o tentă subiectivă tradițională, care reduce buna-credință la absența relei credințe în sensul de intenție necinstită (*animus nocendi*), iar o astfel de viziune este favorabilă folosirii restrictive a conceptului de bună-credință de către judecători.⁶⁰

Tot o tendință reduționistă afirmă că buna-credință nu are niciun înțeles substanțial, că nu există niciun fel de coerență internă a așa-ziselor reguli de bună-credință și că orice regulă de drept obiectiv s-ar putea baza pe acest principiu. Sub "acoperișul" bune-credințe s-ar ascunde în realitate suma tuturor adăugărilor și corecturilor făcute jurisprudenței anterioare de către judecători, oricare ar fi conținutul lor concret. Singurul rol al unei prevederi legale privind buna-credință ar fi să reamintească participanților la circuitul civil faptul că instanțele creează drept.⁶¹

Buna și reaua credință în contracte au meritul că pot fi valorizate atât dintr-o

⁵⁸ M.E. Storme, *Good Faith and the Contents of Contracts in European Private Law*, Electronic Journal of Comparative Law, vol. 1, nr. 7/2003, pp.3-4

⁵⁹ Idem, pp. 1-2

⁶⁰ J.J. White, R.S. Summers, op. cit., pp. 11-13

⁶¹ M.W. Hesselink, op. cit., pp. 208-220

perspectivă moralistă și echitabilă, cât și dintr-o perspective utilitarist-economică, ajungându-se până la urmă, pe căi diferite dar cu acest binom conceptual drept călăuză, la aceeași finalitate a contractului, care nu poate fi decât una pozitivă din punct de vedere economic și social, de maximizare a utilității pentru fiecare individ care participă la contract și, prin intermediul unor mecanisme indirecte, și pentru societate în ansamblu.

Bibliografie:

Tratate, manuale, monografii, teze de doctorat, culegeri de studii:

1. André, Marie-Elisabeth; Dumont, Marie-Pierre; Grignon, Philippe, *L'après-contrat*, Ed. Francis Lefebvre, Paris, 2005
2. Arthaud, Claude, *De la bonne foi et de ses effets en matière civile*, Teză doctorat, Faculté de Droit de Paris, 1874
3. Arfaoui, Besma, *L'interprétation arbitrale du contrat de commerce internationale*, teză doctorat, Université de Limoges, 2008
4. Aristotel, *The Nicomachean Ethics*, translated by F.H. Peters, Fifth edition, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd., London, 1893
5. Aubert, Jean Luc; Savaux, Éric, *Les obligations. 1.L'acte juridique*, Ed. Armand Colin, Paris, 2002
6. Aubry, Charles et Rau, Charles-Frédéric, *Droit civil français d'après la méthode de Zachariae*, Cinquième édition revue et mise au courant de la législation et de la jurisprudence par G. Rau et Ch. Falcimaigne, Tome quatrième, Imprimerie et librairie générale de jurisprudence Marchal et Billard, Paris, 1902
7. Aubry, Charles et Rau, Charles-Frédéric, *Droit civil français d'après la méthode de Zachariae*, Cinquième édition revue et mise au courant de la législation et de la jurisprudence par G. Rau et Ch. Falcimaigne, Tome cinquième, Imprimerie et librairie générale de jurisprudence Marchal et Billard, Paris, 1907
8. Aubry, Charles et Rau, Charles-Frédéric, *Droit civil français d'après la méthode de Zachariae*, Cinquième édition revue et mise au courant de la législation et de la jurisprudence par Étienne Bartin, Tome sixième, Imprimerie et librairie générale de jurisprudence Marchal et Billard, Paris, 1920

9. Aubry, Charles et Rau, Charles-Frédéric, *Droit civil français d'après la méthode de Zachariae*, Cinquième édition revue et mise au courant de la législation et de la jurisprudence par Étienne Bartin, Tome douzième, Imprimerie et librairie générale de jurisprudence Marchal et Billard, Paris, 1922
10. Baias, Flavius-Antoni; Chelaru, Eugen; Constantinovici, Rodica; Macovei, Ioan (coordonatori), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2012
11. Bar, Christian von; Clive, Eric; Schulte-Nölke, Hans; Beale, Hugh; Herre, Johnny; Huet, Jérôme; Storme, Matthias; Swann, Stephen; Varul, Paul; Veneziano, Anna; Zoll, Fryderyk (edited by), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law - Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, 2009, disponibil la ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf
12. Bar, Christian von; Drobnig, Ulrich, *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe - A Comparative Study*, Sellier. European Law Publishers, München, 2004
13. Bart, Jean, *Histoire du droit privé de la chute de l'Empire romain au XIXe siècle*, 2e édition, Montchrestien, 2009
14. Bayley, Edward J., *A Doctrine of Good Faith in New Zealand Contractual Relationships*, teză, Universitatea din Canterbury (Noua Zeelandă), 2009, disponibilă la ir.canterbury.ac.nz
15. Bédarride, Jassuda, *Traité du dol et de la fraude en matière civile et commerciale*, 2e édition, Tome premier, Achille Makaire, imprimeur-éditeur, Aix, 1867
16. Bédarride, Jassuda, *Traité du dol et de la fraude en matière civile et commerciale*, 2e édition, Tome troisième, Achille Makaire, imprimeur-éditeur, Aix, 1867
17. Bédarride, Jassuda, *Traité du dol et de la fraude en matière civile et commerciale*, 2e édition, Tome quatrième, Achille Makaire, imprimeur-éditeur, Aix, 1867
18. Bénabent, Alain, *Droit civil. Les obligations*, L.G.D.J., Paris, 2003
19. Benzacar, Joseph - *De la bonne foi : ses effets sur les contrats du premier au sixième siècle de l'Empire en droit romain*; Imprimerie Cadoret, 1890
20. Berman, Harold Joseph, *Law and Revolution - The Formation of the Western Legal Tradition*, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 1983
21. Berman, Harold Joseph, *Law and Revolution II - The Impact of the Protestant*

- Reformations on the western Legal Tradition*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 2003
22. Boulaire, Jérémie, *Bona fides – Contribution à l'étude des fondements du principe de bonne foi en droit français des contrats*, Thèse, Université Lille 2, 2006, Biblioteca Cujas
 23. Boroi, Gabriel, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, București, 2001
 24. Brousseau, Eric; Glachant, Jean-Michel (editori), *The Economics of Contracts - Theory and Applications*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004
 25. Bussani, Mauro; Palmer, Vernon Valentine (edited by), *Pure Economic Loss in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003
 26. Capitant, Henri, *De la cause des obligations*, 3e édition, Librairie Dalloz, Paris, 1927
 27. Capitant, Henri, *Grands arrêtes de la jurisprudence civile*, Librairie Dalloz, Paris, 1934
 28. Capitant, Henri (sous la direction de), *Vocabulaire juridique, rédigé par des professeurs de droit, des magistrats et des jurisconsultes*, P.U.F., Paris, 1936
 29. Carbonnier, Jean, *Flexible droit - Pour une sociologie du droit sans rigueur*, 10e édition, L.G.D.J., 2001
 30. Cartwright, John; Vogenauer, Stefan; Whittaker, Simon (edited by), *Reforming the French Law of Obligations - Comparative Reflections on the Avant-projet de réforme du droit des obligations et de la prescription ("the Avant-projet Catala")*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2009
 31. Caenegem, R.C. van, *An Historical Introduction to Private Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003
 32. Caenegem, R.C. van, *European Law in the Past and in the Future - Unity and Diversity over Two Millennia*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003
 33. Chazal, Jean-Pascal, *De la puissance économique en droit des obligations*, teză, Université Pierre Mendès - Grenoble II, 1996, disponibilă la <http://spire.sciencespo.fr/hdl:/2441/516uh8ogmqildh09h80cg0932/resources/these-jean-pascal-chazal.pdf>
 34. Chirică, Dan, *Contracte speciale civile și comerciale*, vol. 1, Editura Rosetti,

- București, 2005
35. Colin, Ambroise; Capitant, Henri, *Cours élémentaire de droit civil français*, Tome deuxième, 6e édition, Librairie Dalloz, Paris, 1931
 36. Cosma, Doru, *Teoria generală a actului juridic civil*, Ed. Științifică, București, 1969
 37. Deffains, Bruno; Kirat, Thierry (editori), *Law and Economics in Civil Law Countries*, JAI-Elsevier Science, Amsterdam, 2001
 38. Delebecque, Philippe; Pansier, Frédéric-Jérôme, *Droit des obligations. Responsabilité civile-Contrat*, Ed. Litec, Paris, 1998
 39. Demogue, René, *De la réparation civile des délits*, Librairie nouvelle de droit et de jurisprudence Arthur Rousseau, Paris, 1898
 40. Demogue, René, *Les notions fondamentales du droit privé*, Librairie nouvelle de droit et de jurisprudence Arthur Rousseau, Paris, 1911
 41. Demogue, René, *Traité des obligations en général*, t. VI, Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1932
 42. Desgorces, Richard, *La bonne foi dans le droit des contrats: rôle actuel et perspectives*, Thèse, Paris II, 1992, Biblioteca Cujas
 43. Dixon, William Michael, *An Examination of the Common Law Obligation of Good Faith in the Performance and Enforcement of Commercial Contracts in Australia*, teză, School of Law - Queensland University of Technology, 2005, disponibil la eprints.qut.edu.au
 44. Domat, Jean, *Oeuvres complètes de J. Domat*, Nouvelle édition, Tome premier, Imprimerie de Firmin Didot, Paris, 1828
 45. Elliott, Catherine; Quinn, Frances, *Contract Law*, Seventh Edition, Pearson Education Limited, 2009
 46. Esmein, Adhémar, *Cours élémentaire d'histoire du droit français, à l'usage des étudiants de première année*, 15e édition, Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1923
 47. Esmein, Adhémar, *Études sur les contrats dans le très ancien droit français*, L. Larose et Forcel Libraires-Editeurs, Paris, 1883
 48. Espinay, Gustave-Marie d', *La féodalité et le droit civil français*, Imprimerie de P. Godet, Saumur, 1862
 49. Farnsworth, Allan Edward, *An Introduction to the Legal System of the United*

- States*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2010
50. Fauvarque-Cosson, Bénédicte (sous la direction de), *La confiance légitime et l'estoppel* – 17e Congrès international de droit comparé de l'Académie internationale de droit comparé Utrecht (Pays-Bas, 16-22 juillet 2006), Droit privé comparé et européen – volume 4, Société de législation comparée, Paris, 2007
 51. Fauvarque-Cosson, Bénédicte; Mazeaud, Denis (edited by), *European Contract Law - Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*, Sellier. European Law Publishers, München, 2008
 52. Forte, A.D.M. (edited by), *Good Faith in Contract and Property*, Hart Publishing, Oxford, 1999
 53. Franck, Adolphe, *Philosophie du droit civil*, Éditeur Félix Alcan, Paris, 1886
 54. Gherasim, Dimitrie, *Buna-credință în raporturile juridice civile*, Ed. Academiei, București, 1981
 55. Ghestin, Jacques; Jamin, Christophe; Billiau, Marc, *Traité de droit civil. Les effets du contrat*, 3e édition, L.G.D.J., Paris, 2001
 56. Ghestin, Jacques, *Cause de l'engagement et validité du contrat*, L.G.D.J., Paris, 2006
 57. Glasson, Ernest-Désiré, *Histoire du droit et des institutions politiques, civiles et judiciaires de l'Angleterre, comparés au droit et aux institutions de la France, depuis leur origine jusqu'à nos jours*, Tome sixième – Le droit actuel, Éditeurs A. Durand et Pedone-Lauriel, Paris, 1883
 58. Glasson, Ernest-Désiré, *Précis élémentaire de l'histoire du droit français*, Éditeur F. Pichon, Paris, 1904
 59. Goicovici, Juanita, *Formarea progresivă a contractului*, Teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai, Biblioteca Facultății de drept, Cluj-Napoca, 2008
 60. Gordley, James, *The Enforceability of Promises in European Contract Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004
 61. Gordley, James, *The Philosophical Origins of Modern Contract Doctrine*, Oxford University Press, 1992
 62. Gorphe, François, *Le principe de la bonne foi*, Dalloz, Paris, 1928
 63. Grigoraș, Nina Ecaterina, *Buna-credință. Practică judiciară*, Volumul I, Editura Hamangiu, București, 2007

64. Grigoraș, Nina Ecaterina, *Buna-credință. Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului*, Volumul II, Editura Hamangiu, București, 2007
65. Hanga, Vladimir, *Drept roman*, Ed. a 8-a, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 1999
66. Hesselink, Martijn W.; Rutgers, Jacobien W.; Bueno Diaz, Odavia; Scotton, Manola; Veldman, Muriel (prepared by), *Principles of European Law on Commercial Agency, Franchise and Distribution Contracts (PEL CAFDC)*, Sellier. European Law Publishers, Munich, 2006
67. Hesselink, Martijn W., *The New European Private Law, Essays on the Future of Private Law in Europe*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2002
68. Houtcieff, Dimitri, *Le principe de cohérence en matière contractuelle*, Thèse, Université de Paris XI, 2000, Biblioteca Cujas
69. Huc, Théophile, *Commentaire théorique et pratique du Code civil*, Tome septième, Éditeur F. Pichon, Paris, 1894
70. Huc, Théophile, *Commentaire théorique et pratique du Code civil*, Tome huitième, Éditeur F. Pichon, Paris, 1895
71. Jamin, Christophe (sous la direction de), *Droit et économie des contrats*, L.G.D.J., Paris, 2008
72. Jaubert, Joseph, *Des effets civils de la bonne foi*, Ed. A. Pedone, Paris, 1899
73. Jenks, Edouard și alții, *Digeste de droit civil anglais*, 2e édition, 2 vol., L.G.D.J., 1923
74. Jhering, Rudolf von - De Meulenaere, Octave (trad.), *L'Évolution du droit (Zweck im Recht)*, Éditeurs Chevalier-Marescq et Cie, Paris, 1901
75. Jhering, Rudolf von, *Études complémentaires de l'Esprit du droit romain – De la faute en droit privé*, Éditeur A. Marescq, Aîné, Paris, 1880
76. Kelsen, Hans, *Théorie pure du droit*, Dalloz, Paris, 1962
77. Kuhn, Thomas S., *Structura revoluțiilor științifice*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976
78. Lalou, Henri, *La responsabilité civile : principes élémentaires et applications pratiques*, 2e édition, Dalloz, Paris, 1932
79. Larroumet, Christian, *Droit civil. Les Obligations. Le Contrat*, Tome III, 5e édition, Éditions Economica, Paris, 2003

80. Laurent, François, *Principes de droit civil*, Tome quinzième, Bruylant-Christophe&Comp., Bruxelles, 1875
81. Laurent, François, *Principes de droit civil*, Tome seizième, Bruylant-Christophe&Comp., Bruxelles, 1875
82. Laurent, François, *Principes de droit civil*, Tome vingtième, Bruylant-Christophe&Comp., Bruxelles, 1876
83. Laurent, François, *Principes de droit civil*, Tome vingt-cinquième, Bruylant-Christophe&Comp., Bruxelles, 1877
84. Laurent, François, *Principes de droit civil*, Tome vingt-sixième, Bruylant-Christophe&Comp., Bruxelles, 1877
85. Laurent, François, *Principes de droit civil*, Tome vingt-septième, Bruylant-Christophe&Comp., Bruxelles, 1877
86. Laurent, L., *De la Révocation des actes passés par le débiteur en fraude de ses créanciers (action paulienne)*, thèse pour le doctorat, Faculté de droit de Bordeaux, Imprimerie Adrien Boussin, Bordeaux, 1875
87. Lefebvre, Brigitte - *La bonne foi dans la formation du contrat*, Les Éditions Yvon Blais Inc., Cowansville (Québec, Canada), 1998
88. Lehman, Jeffrey; Phelps, Shirelle, *West's Encyclopedia of American Law*, 2nd Edition, Thomson Gale, Detroit – San Diego – San Francisco, 2005
89. Le Tourneau, Philippe, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Huitième édition, Dalloz Action, Paris, 2010
90. Lulă, Ion, *Contribuții la studiul răspunderii civile delictuale*, Ed. Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1997
91. Malaurie, Philippe; Aynès, Laurent; Stoffel-Munck, Philippe, *Drept civil. Obligațiile*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2010
92. Malinvaud, Philippe; Fenouillet, Dominique, *Droit des obligations*, Litec, Paris, 2010
93. Markesinis, Basil; Unberath, Hannes; Johnston, Angus, *The German Law of Contract - A Comparative Treatise*, Second Edition, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2006
94. Markesinis, Basil; Unberath, Hannes, *The German Law of Torts - A Comparative Treatise*, Fourth Edition, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2002

95. Millet, Jules-Joseph-Edmond, *De l'Erreur et de la bonne foi en droit romain et en droit français*, thèse pour le doctorat, Faculté de droit de Paris, Typographie Lahure, Paris, 1871
96. Mimouni, Karima, *Droit, morale et bonne foi – Application en droit privé contractuel*, Thèse, Université Strasbourg III (Robert Schuman), 2006, Biblioteca Cujas
97. Mitchell, Charles; Mitchell Pall (edited by), *Landmark Cases in Contract Law*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2008
98. Mousseron, Jean Marc; Guibal, Michel; Mainguy, Daniel, *L'avant-contrat*, Ed. Francis Lefebvre, Paris, 2001
99. Pédamon, Michel, *Le contrat en droit civil allemand*, L.G.D.J., 2e édition, 2004
100. Pellouin, Louis, *Droit romain. De l'Action paulienne... Droit civil français. De la Révocation des actes faits par le débiteur en fraude des droits de ses créanciers*, Thèse pour le doctorat, Faculté de droit de Caen, Éditeur Poirier-Béalu, 1879
101. Picod, Yves, *Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat*, L.G.D.J., Paris, 1989
102. Polinsky, A. Mitchell; Shavell, Steven (edited by), *Handbook of Law and Economics -Volume I*, North Holland – Elsevier, Amsterdam, 2007
103. Pop, Liviu; Turcu, Ion, *Contractele comerciale. Formare și executare*, vol. 1 – Formarea contractelor, Ed. Lumina Lex, București, 1997
104. Pop, Liviu, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Lumina Lex, București, 1998
105. Pop, Liviu, *Tratat de drept civil. Obligațiile, Vol. I. Regimul juridic general*, Ed. C.H. Beck, București, 2006
106. Pop, Liviu, *Tratat de drept civil. Obligațiile, Vol. II. Contractul*, Ed. Universul Juridic, București, 2009
107. Pop, Liviu; Popa, Ionuț-Florin; Vidu, Stelian Ioan, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012
108. Ramparany-Ravololomiarana, Hobinavalona, *Le raisonnable en droit des contrats*, L.G.D.J., Paris, 2009
109. Raoul-Cormeil, Gilles, *La mauvaise foi dans les relations de droit privé*

- interne*, Thèse, Université de Caen-Basse Normandie, 2002, Biblioteca Cujas
110. Reghini, Ionel; Diaconescu, Șerban; Vasilescu, Paul, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013
 111. Rossel, Virgile, *Code civil suisse – édition annotée*, Payot & Cie, Éditeurs, Lausanne, 1908
 112. Saleilles, Raymond și alții, *Code civil allemand, traduit et annoté*, 3 vol., Imprimerie Nationale, 1904-1908
 113. Saleilles, Raymond, *Étude sur la théorie générale des obligations dans la seconde rédaction du projet du Code civil pour l'Empire d'Allemagne*, Éditeur F. Pichon, Paris, 1895
 114. Sefton-Green, Ruth (edited by), *Mistake, Fraud and Duties to Inform in European Contract Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005
 115. Sériaux, Alain, *Droit des obligations*, 2e édition, Presses Universitaires de France Paris, 1998
 116. Sintez, Cyril, *La sanction préventive en droit de la responsabilité civile - Contribution à la théorie de l'interprétation et de la mise en effet des normes*, Thèse, Université de Montréal, 2009, papyrus.bib.umontreal.ca
 117. Stătescu, Constantin; Bîrsan, Corneliu, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ediția a III-a, Ed. All Beck, București, 2000
 118. Steinmetz, Benoît, *De la présomption de bonne foi. Essai critique sur la preuve de la bonne et de la mauvaise foi*, Thèse, Université Strasbourg III- Robert Schuman, 2002, Biblioteca Cujas
 119. Stoffel-Munck, Philippe, *L'abus dans le contrat – Essai d'une théorie*, L.G.D.J., Paris, 2000
 120. Stone, Richard, *The Modern Law of Contract*, Eighth Edition, Routledge-Cavendish, London-New York, 2009
 121. Summers, Robert S.; White, James J., *Uniform Commercial Code*, Sixth Edition, West - Thomson Reuters, 2010
 122. Terré, François; Simler, Philippe; Lequette, Yves; *Droit civil. Les obligations*, 6e édition, Ed. Dalloz, Paris, 1996
 123. Turner, Chris, *Contract Law*, Second Edition, Hodder Education, 2007
 124. Veljanovsky. Cento G., *Economic Principles of Law*, Cambridge University

- Press, Cambridge, 2007
125. Viney, Geneviève; Jourdain, Patrice, *Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité*, L.G.D.J., Paris, 1998
 126. Viollet, Paul, *Histoire du droit civil français: accompagnée de notions de droit canonique et d'indications bibliographiques*, Seconde édition, Éditeurs L. Larosse & Forcel, Paris, 1893
 127. Volansky, Alexandre-Al, *Essai d'une définition expressive du droit basé sur l'idée de bonne foi*, Librairie de jurisprudence ancienne et moderne, Paris, 1929
 128. Vouin, Robert-François-Marie, *La bonne foi: notion et rôle en droit privé français*, L.G.D.J., Paris, 1939
 129. Waddams, Stephen, *Dimensions of Private Law. Categories and Concepts in Anglo-American Reasoning*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003
 130. Wertheimer, Jules, *Des Avantages attribués à la bonne foi relativement aux biens en droit civil*, thèse pour le doctorat, Faculté de Droit de l'Université de Paris, Libraires-Éditeurs V. Giard & E. Brière, Paris, 1899
 131. Widmer, Pierre; Cottier, Bertil (publié sous la direction de), *Abus de droit et bonne foi*, Éditions Universitaires Fribourg Suisse, 2004
 132. Youngs, Raymond, *Sourcebook on German Law, Second Edition*, Cavendish Publishing, London-Sydney-Portland, 2002
 133. Zimmermann, Reinhard, *The Law of Obligations - Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Juta & Co Ltd, Cape Town-Wetton-Johannesburg, 1992
 134. Zimmermann, Reinhard; Whittaker, Simon, *Good Faith in European Contract Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000

Articole, studii:

1. Albiges, Christophe, *Équité*, Rép. civ. Dalloz, septembre 2009
2. Adler, Barry E., *Efficient Breach Theory Through the Looking Glass*, New York University Law Review, vol. 83, nr. 6/2008
3. Agostini, Eric, *Accueil de l'estoppel?*, Recueil Dalloz, nr. 42/1997
4. Agostini, Eric, *L'estoppel et les Trois unités*, Recueil Dalloz, nr. 5/2010
5. Albu, Ioan, *Răspunderea civilă precontractuală*, Dreptul, nr. 7/1993
6. Alpa, Guido, *Les nouvelles frontières du droit des contrats*, Revue internationale de

- droit comparé. vol. 50, nr. 4/1998
7. Amrani-Mekki, Soraya; Fauvarque-Cosson, Bénédicte, *Panorama - Droit des contrats*, Recueil Dalloz, nr. 4/2010
 8. Anca, Petre; Eremia, Maria-Ioana, *Efectele juridice ale bunei-credințe în dreptul civil*, Justiția Nouă, nr. 12/1965
 9. Ancel, Pascal, *Force obligatoire et contenu obligationnel du contrat*, R.T.D. civ. nr. 4/1999
 10. Ancel, Pascal, *Les sanctions du manquement à la bonne foi contractuelle en droit français à la lumière du droit québécois*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 45, nr. 1/2011
 11. Andrei, Petru, *Dolul prin reticență în literatura juridică și în practica judiciară*, Revista română de drept, nr. 9/1982
 12. Atias, Charles, *Restaurer le droit du contrat*, Recueil Dalloz, nr. 13/1998
 13. Aubry, Hélène, *Un apport du droit communautaire au droit français des contrats: la notion d'attente légitime*, Revue internationale de droit comparé, vol. 57, nr. 3/2005
 14. Auer, Marietta, "Good Faith" and Its German Sources: A Structural Framework for the "Good Faith" Debate in General Contract Law under the Uniform Commercial Code, 2001, disponibil la citeseerx.ist.psu.edu
 15. Auer, Marietta, *The Structure of Good Faith - A Comparative Study of Good Faith Arguments*, 2006, disponibil la http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=945594
 16. Bagchi, Aditi, *Managing Moral Risk: The Case of Contract*, Columbia Law Review, vol. 111, nr. 8/2011
 17. Barmann, Johannes, *Pacta sunt servanda. Considérations sur l'histoire du contrat consensuel*, Revue internationale de droit comparé, vol. 13, nr. 1/1961
 18. Baud, Jean-Pierre, *La bonne foi depuis le Moyen Age*, Conférence à l'Ecole doctorale des Sciences juridiques de l'Université Paris X - Nanterre, 2001, disponibil la <http://archive.choix-realite.org/?3173-la-bonne-foi-depuis-le-moyen-age>
 19. Bauerreis, Jochen, *Le nouveau droit des conditions générales d'affaires*, Revue internationale de droit comparé, vol. 54, nr. 4/2002

20. Beaulac, Stéphane, *Les dommages-intérêts punitifs depuis l'affaire Whiten et les leçons à en tirer pour le droit civil québécois*, La Revue juridique Thémis (Québec), volume 36, nr. 3/2002
21. Bélanger, André; Tabi Tabi, Ghislain, *Vers un repli de l'individualisme contractuel? L'exemple du cautionnement*, Les Cahiers du Droit (Québec), vol. 47, nr. 3/2006
22. Ben-Shahar, Omri, *A Bargaining Power Theory of Default Rules*, Columbia Law Review, vol. 109, nr. 2/2009
23. Ben-Shahar, Omri, *Fixing Unfair Contracts*, Stanford Law Review, vol. 63, nr. 4/2011
24. Ben-Shahar, Omri, *Pre-closing Liability*, The University of Chicago Law Review, vol. 77, nr. special, 2010
25. Beņa, Oana, *Sur le rôle de la cause et de la morale en droit*, S.U.B.B. - Iurisprudentia, nr. 1/2007
26. Billemont, Jean, *Sanction de la mauvaise-foi du créancier: nouvelles précisions, nouvelles interrogations*, Recueil Dalloz, nr. 8/2010
27. Blanc, Valérie, *La responsabilité précontractuelle, perspectives québécoise et internationale*, Mémoire présenté à la Faculté des études supérieures en vue de l'obtention du grade de Maître en droit (LL.M.), 2008, Université de Montréal, disponible la papyrus.bib.umontreal.ca
28. Bocșan, Mircea-Dan, *Considerații asupra dolului în materie de liberalități*, Dreptul nr. 7/2001
29. Boilă, Lacrima Rodica, *A New Perspective on the Institution of Tort Liability in the Current Civil Code*, Curentul juridic, vol. 47, nr. 4/2011
30. Borga, Nicolas, *Opposabilité du droit de rétention au propriétaire de bonne foi non tenu de la dette*, Recueil Dalloz, nr. 5/2010
31. Boți, Iolanda; Boți, Victor, *Codul civil din Québec : sursă de inspirație în procesul de recodificare a dreptului civil român*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Iurisprudentia, nr. 1/2011
32. Bourgeois, Marie, *La protection juridique de l'information confidentielle économique : étude de droits québécois et français*, Revue internationale de droit comparé, vol. 40, nr. 1/1988
33. Brémond, Vincent, *Le recours à la responsabilité civile de droit commun : miroir*

- aux alouettes ?*, Recueil Dalloz, nr. 19/2003
34. Breton, André, *Des effets civils de la bonne foi*, Revue critique de législation et de jurisprudence, nr. 46 (83)Nouvelle Série, 1926
 35. Brownsword, Roger, “*Good Faith in Contracts*” Revisited, Current Legal Problems, vol. 49, nr. 1/1996
 36. Brun, Philippe; Gout, Olivier, *Panorama – Responsabilité civile juillet 2008 -septembre 2009*, Recueil Dalloz nr. 1/2010
 37. Burton, Steven J., *Good Faith in Articles 1 and 2 of the U.C.C.: The Practice View*, William and Mary Law Review, vol. 35, nr. 4/1994
 38. Bussani, Mauro; Mattei, Ugo, *Le fonds commun du droit privé européen*, Revue internationale de droit comparé, vol. 52, nr. 1/2000
 39. Cadiet, Loïc; Tourneau, Phillipe le, *Abus de droit*, Rép. civ. Dalloz, avril 2008
 40. Caron, Vincent, *L’obligation de divulgation et le risque moral en assurance de dommages*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 44, nr. 2/2010
 41. Carter, John; Peden, Elisabeth, *Good Faith in Australian Contract Law*, The University of Sydney - Sydney Law School - Legal Studies Research Paper no.06/55, *disponibil la* <http://ssrn.com/abstract=947352>
 42. Carvajal-Arenas, Lorena; Maniruzzaman A.F.M., *Cooperation as Philosophical Foundation of Good Faith in International Business-Contracting - A View Through the Prism of Transnational Law*, Oxford University Comparative Law Forum, 2012, *disponibil la* http://ouclf.iuscomp.org/articles/carjaval_maniruzzaman.shtml
 43. Căpățână, Octavian, *Obligația vânzătorului comercial de informare a cumpărătorului*, Revista de Drept Comercial, nr. 10/1999
 44. Chamass, Carla, *L’obligation d’information à échelle d’intensité variable: vers une théorisation de l’obligation de conseil*, Mémoire présenté à la Faculté des études supérieures en vue de l’obtention du grade de Maître en droit (LL.M.), 2008, Université de Montréal, *disponibil la* papyrus.bib.umontreal.ca
 45. Charpentier, Élise M., *Le rôle de la bonne foi dans l’élaboration de la théorie du contrat*, Colloque de réflexion en droit civil - *La bonne foi: rôle et exigences* - L’Université du Québec à Montréal, Revue de Droit de l’Université de Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
 46. Charpentier, Élise, *Les fondements théoriques de la transformation du rôle de*

- l'équilibre des prestations contractuelles*, Les Cahiers du Droit (Université Laval, Québec), vol. 45, nr. 1/2004
47. Charpentier, Élise, *Un paradoxe de la théorie du contrat: l'opposition formalisme/consensualisme*, Les Cahiers du Droit (Université Laval, Québec), vol. 43, nr. 2/2002
48. Chazal, Jean-Pascal, *Les nouveaux devoirs des contractants: Est-on allé trop loin?* în *La nouvelle crise du contrat : actes du colloque du 14 mai 2001, organisé par le Centre René Demogue de l'Université de Lille II*, Dalloz, Paris, 2003, disponibil la http://www.sciencespo.fr/ecole-de-droit/sites/sciencespo.fr/ecole-de-droit/files/chazal_les_devoirs_contractuels.pdf
49. Chirică, Dan, *Obligația de informare și efectele ei în faza precontractuală a vânzării-cumpărării*, Revista de Drept Comercial nr. 7-8/1999
50. Coase, Ronald Harry, *The Problem of Social Cost*, Journal of Law and Economics, nr. 3/1960
51. Colombo, Sylviane, *The Present Differences between the Civil Law and the Common Law Worlds with Regard to Culpa in Contrahendo*, Tilburg Foreign Law Review, vol. 2, nr. 4/1993
52. Cordeiro, Menezes, *La bonne foi à la fin du vingtième siècle*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
53. Coulon, Cédric, *L'obligation de limiter le montant de la dette du débiteur défaillant*, Recueil Dalloz, nr. 10/2002
54. Creed, Jesse Max, *Integrating preliminary agreements into the interference torts*, Columbia Law Review, vol.110, nr. 5/2010
55. Craswell, Richard, *Taking Information Seriously: Misrepresentation and Nondisclosure in Contract Law and Elsewhere*, Virginia Law Review, vol. 92, nr. 4/2006
56. Croteau, Nathalie, *Le contrôle des clauses abusives dans le contrat d'adhésion et la notion de bonne foi*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
57. Dauner-Lieb, Barbara, *Vers un droit européen des obligations? Enseignements tirés de la réforme allemande du droit des obligations*, Revue internationale de droit comparé, vol. 56, nr. 3/2004

58. Deleanu, Vasile, *Acțiunea revocatorie (pauliană) și acțiunile în anulare*, Pandectele Române, nr. 11/2010
59. Delpech, Xavier, *Le devoir de loyauté au secours de Bernard Tapie*, Recueil Dalloz, nr. 39/2005
60. Desserteaux, Marc, *Abus de droit ou conflit de droits*, Revue trimestrielle de droit civil-extrait, 1906
61. Diesse, François, *Le devoir de coopération comme principe directeur du contrat*, Arch. phil. droit, nr. 43/1999
62. Dincă, Răzvan, *Contractul de comunicare a secretului comercial (I)*, Dreptul, nr. 9/2009
63. Douglas, James, *Exploring the Recent Uncertainty Surrounding the Implied Duty of Good Faith in Australian Contract Law: the Duty to Act Reasonably - Its Existence, Ambit and Operation*, Paper delivered at the LexisNexis Contract Law Master Class, 24 August 2006, disponibil la www.cisg.law.pace.edu
64. Dubroff, Harold, *The Implied Covenant of Good Faith in Contract Interpretation and Gap-Filling: Reviling a Revered Relic*, St. John's Law Review, vol. 80, nr. 2/2006
65. Eisenberg, Melvin Aron, *The Role of Fault in Contract Law: Unconscionability, Unexpected Circumstances, Interpretation, Mistake, and Nonperformance*, Michigan Law Review, vol. 107, nr. 8/2009
66. Epstein, Richard A., *The Many Faces of Fault in Contract Law, or How to Do Economics Right without Really Trying*, Michigan Law Review, vol. 107, nr. 8/2009
67. Fages, Bertrand, *L'exercice déloyal d'une prérogative contractuelle doit être caractérisé dans le comportement de celui qui l'exerce et à la date de cet exercice*, R.T.D. civ. nr. 3/2011
68. Fages, Bertrand, *L'interdiction de se contredire au détriment d'autrui, érigée au rang de principe*, R.T.D. civ. nr. 4/2011
69. Fages, Bertrand, *L'obligation d'exécuter dans des délais raisonnables*, R.T.D. civ. nr. 3/2011
70. Fages, Bertrand, *Quelques évolutions contemporaines du droit français des contrats à la lumière des Principes de la Commission Lando*, Recueil Dalloz nr.

71. Fages, Bertrand, *Toujours la même limite, aussi doctrinalement formulée, à l'utilisation par les juges de la règle de l'article 1134, alinéa 3, du code civil*, R.T.D.civ. nr. 1/2010
72. Farnsworth, Allan Edward, *Changer d'avis: le droit des décisions regrettées*, Revue internationale de droit comparé, vol. 52, nr. 2/2000
73. Farnsworth, Allan Edward, *Duties of Good Faith and Fair Dealing under the UNIDROIT Principles, Relevant International Conventions and National Laws*, Tulane Journal of International Comparative Law, 1995
74. Farnsworth, Allan Edward, *Le droit commercial aux Etats-Unis d'Amérique*, Revue internationale de droit comparé, vol. 14, nr. 2/1962
75. Farnsworth, Allan Edward, *Precontractual Liability and Preliminary Agreements: Fair Dealing and Failed Negotiations*, Columbia Law Review, vol. 87, nr. 2/1987
76. Farnsworth, Allan Edward, *The Concept of Good Faith in American Law*, Centro di studi e ricerche di diritto comparato e straniero, diretto da M.J. Bonell, 1993
77. Faure-Abbad, Marianne, *La présentation de l'inexécution contractuelle dans l'avant-projet Catala*, Recueil Dalloz, nr. 3/2007
78. Fauvarque-Cosson, Bénédicte, *Les contrats du commerce international, une approche nouvelle: Les principes d'Unidroit relatifs aux contrats du commerce international*, Revue internationale de droit comparé, vol. 50, nr. 2/1998
79. Ferrier, Didier, *Un fournisseur n'exécute pas de bonne foi le contrat d'approvisionnement exclusif en privant le distributeur des moyens de pratiquer des prix concurrentiels*, Recueil Dalloz, nr. 10/1995
80. Flechtner, Harry, *Comparing the General Good Faith Provisions of the PECL and the UCC: Appearance and Reality*, Pace International Law Review, vol. 13/2001
81. Floare, Marius, *O privire istorică asupra abordării juridice a bunei și relei credințe în contracte*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai - Iurispudentia, nr. 4/2013
82. Floare, Marius, *Reaua-credință precontractuală în cazul contractelor negociate, în noul Cod civil și în dreptul comparat*, Revista Română de Drept Privat, nr. 3/2012
83. Funakoshi, Motoaki, *Taking Duncan Kennedy Seriously: Ironic Liberal Legalism*, Widener Law Review, vol. 15, nr. 1/2009 Gaumont-Prat, Hélène, *Un écrivain ne peut se libérer des obligations contractées par lui et conférant à son éditeur un*

- droit de préférence en lui adressant un manuscrit qu'il sait insusceptible d'être publié*, Recueil Dalloz, nr. 8/1995
84. Gautier, Pierre-Yves, *Articulation des garanties légale et contractuelle d'éviction dans les ventes d'universalités : le cas du fonds de commerce*, R.T.D.civ. nr. 1/1993
85. Gautier, Pierre-Yves, *L'utilité limitée des garanties conventionnelles d'éviction (suite)*, R.T.D. civ. 3/2001
86. Gautier, Pierre-Yves, *Le non-vouloir dans les documents contractuels: où la Cour de cassation perd une occasion d'appliquer l'adage protestatio non valet contractum*, R.T.D. civ. nr. 4/2001
87. Gautier, Pierre-Yves, *Une étrange garantie de passif est l'occasion d'un arrêt doctrinal sur la bonne foi contractuelle*, Recueil Dalloz, nr. 40/2007
88. Gautrais, Vincent, *La formation des contrats par télécopieur*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 29, nr. 2/1995
89. Gilson, Ronald J.; Sabel, Charles F.; Scott, Robert E., *Braiding: The Interaction of Formal and Informal Contracting in Theory, Practice and Doctrine*, Columbia Law Review, vol. 110, nr. 6/2010
90. Gillette, Clayton P., *Limitations on the Obligation of Good Faith*, Duke Law Journal, nr. 4/1981
91. Girard Patrick; Poirier, Frédéric, *La résiliation unilatérale du contrat d'entreprise ou de services: le client a-t-il toujours raison?*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 36, nr. 1/2002
92. Goicovici, Juanita, *L'inefficacité des clauses vexatoires dans le nouveau Cod civil roumain*, Curentul juridic, vol. 49, nr. 2/2012
93. Goicovici, Juanita, *Dreptul potestativ de retractare a consimțământului în materia contractelor de consum*, Pandectele române nr. 1/2009
94. Goicovici, Juanita, *Protejarea consimțământului "părții slabe" prin legea nr. 289/2004 privind regimul juridic al contractelor pentru consum destinate consumatorilor persoane fizice*, Dreptul, nr. 8/2005
95. Goldberg, John C.P.; Zipursky, Benjamin C., *Tort Law and Moral Luck*, Cornell Law Review, vol. 92, nr. 6/2007
96. Golub, Sergiu, *Obligațiile precontractuale în cadrul contractului de vânzare-cumpărare*, Curentul Juridic, nr. 1-2/2007

97. Goode, Roy, *The Concept of "Good Faith" in English Law*, Centro di studi e ricerche di diritto comparato e straniero, diretto da M.J. Bonell, 1992
98. Grégoire, Marie Annik, *Économie subjective c. Utilité et intérêt du contrat – Réflexions sur les notions de liberté, de responsabilité et de commutativité contractuelles, à la suite de la codification du devoir de bonne foi*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 44, nr. 1/2010
99. Grégoire, Marie Annik, *La lésion qualifiée: est-il possible de nuire impunément à autrui en droit québécois?*, Les Cahiers de Droit (Université Laval - Québec), vol. 50, nr. 2/2009
100. Grégoire, Marie Annik, *L'impact de l'obligation de bonne foi: étude sur ses rôles et sanctions lors de la formation et l'élaboration du contrat*, Mémoire présenté à la Faculté des études supérieures en vue de l'obtention du grade de Maître en droit (LL.M.), 2001, Université de Montréal, disponible la papyrus.bib.umontreal.ca
101. Guilbeault, Normand, *L'obligation de renseignement dans les contrats de vente internationale de marchandises*, Les Cahiers de Droit (Université Laval - Québec), vol. 38, nr. 2/1997
102. Hadjiani, Armin, *Duress and Undue Influence in English and German Contract Law: a comparative study on vitiating factors in common and civil law*, Oxford University Comparative Law Forum, disponible la ouclf.iuscomp.org
103. Houh, Emily M.S., *The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel?*, Utah Law Review, nr. 1/2005
104. Houtcieff, Dimitri, *L'importance d'être constant: vers une consécration du principe de cohérence*, Recueil Dalloz, nr. 29/2009
105. Houtcieff, Dimitri, *La demi-consécration de l'interdiction de se contredire au préjudice d'autrui*, Recueil Dalloz, nr. 18/2009
106. Huygens, Audrey, *La violence économique*, Mémoire DEA droit des contrats sous la direction de Christophe Jamin, Université de Lille II, 2001, Biblioteca Cujas
107. Jamin, Christophe, *Le solidarisme contractuel: un regard franco-québécois*, 9e Conférence Albert Mayrand, Les Éditions Thémis, Montréal, 2005
108. Jobin, Pierre-Gabriel, *L'étonnante destinée de la lésion et de l'imprévision*

dans la réforme du code civil au Québec, R.T.D. civ. nr. 4/2004

109. Jobin, Pierre-Gabriel, *La modernité du droit commun des contrats dans le Code civil du Québec: Quelle modernité ?*, Revue internationale de droit comparé, vol. 52, nr. 1/2000
110. Jourdain, Patrice, *Caractère délictuel de la responsabilité du vendeur qui manque à une obligation légale impérative*, R.T.D.civ. nr. 4/2005
111. Karim, Vincent, *La règle de la bonne foi prévue dans l'article 1375 du Code civil du Québec: sa portée et les sanctions qui en découlent*, Les Cahiers de Droit (Université Laval - Québec), vol. 41, nr. 3/2000
112. Karim, Vincent, *Preuve et présomption de bonne foi*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
113. Kennedy, Duncan, *Form and Substance in Private Law Adjudication*, Harvard Law Review, vol. 89, nr. 8/1976
114. Kessler, Friedrich; Fine, Edith, *Culpa in Contrahendo, Bargaining in Good Faith, and Freedom of Contract: A Comparative Study*, Harvard Law Review, vol. 77, 1964
115. Klass, Gregory, *Intent to Contract*, Virginia Law Review, vol. 95, nr. 6/2009
116. Kott, Olivier, *Les nouvelles frontières de l'obligation de renseignement en droit de la construction*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 36, nr. 1/2002
117. Kraus, Jody S., *The Correspondence of Contract and Promise*, Columbia Law Review, vol. 109, nr. 7/2009
118. Kraus, Jody S.; Scott, Robert E., *Contract Design and the Structure of Contractual Intent*, New York University Law Review, vol. 84, nr. 4/2009
119. Krawiec, Kimberly D., Zeiler, Kathryn, *Common-Law Disclosure Duties and the Sin of Omission: Testing the Meta-theories*, Virginia Law Review, vol. 91, nr. 8/2005
120. Lacroix, André, *L'éthique et les limites du droit*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 33, nr. 1-2/2002
121. Lapoyade Deschamps, Christian, *La réparation du préjudice économique pur en droit français*, Revue internationale de droit comparé, vol. 50, nr. 2/1998
122. Lavallée, Carmen, *À la frontière de l'éthique et du droit*, Revue de Droit de

- l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 24, nr. 1/1993
123. LeBel, Louis, *Incertitudes contractuelles – Incertitudes judiciaires*, 5e Conférence Albert-Mayrand, Les Éditions Thémis, Montréal, 2002
 124. Leclerc, Ginette, *La bonne foi dans l'exécution des contrats*, McGill Law Journal, vol. 37, nr. 4/1992
 125. Lefebvre, Brigitte, *La bonne foi: notion protéiforme*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
 126. Lefebvre, Brigitte, *La justice contractuelle: mythe où réalité?*, Les Cahiers de Droit (Université Laval - Québec), vol. 37, nr. 1/1996
 127. Legrand, Pierre jr., *L'obligation implicite contractuelle. Aspects de la fabrication du contrat par le juge*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 22, nr. 1/1991
 128. Lluellas, Didier, *Du bon usage de l'usage comme source de stipulations implicites*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 36, nr. 1/2002
 129. Loir, Romain, *Les fondements de l'exigence de bonne foi en droit français des contrats*, Mémoire DEA droit des contrats sous la direction de Christophe Jamin, Université de Lille II, 2001-2002, Biblioteca Cujas
 130. Loiseau, Grégoire, *Le contrat, la bonne foi, la personne*, Recueil Dalloz, nr. 21/2007
 131. Lokiec, Pascal, *La mise en oeuvre des clauses contractuelles. L'exemple de la clause de mobilité dans le contrat de travail*, Recueil Dalloz nr. 21/2009
 132. Lokiec, Pascal, *Le droit des contrats et la protection des attentes*, Recueil Dalloz nr. 5/2007
 133. Lulă, Ion, *Discuții cu privire la buna credință și aparența în drept*, Dreptul nr. 4/1997
 134. Lyon-Caen, Gérard, *De l'évolution de la notion de bonne foi*, R.T.D.civ., 1946, Revue de droit civil-XLIV
 135. Mackaay, Ejan, *Good Faith in Civil Law Systems - A Legal-Economic Analysis*, 2011, Centre interuniversitaire de recherche en analyse des organisations (CIRANO), disponible la papers.ssrn.com
 136. Mackaay, Ejan; Leblanc, Violette, *The Law and Economics of Good Faith in the Civil Law of Contract*, Conference of the European Association of Law and

Economics, Nancy, France, 18-20 September 2003, disponible la papyrus.bib.umontreal.ca

137. Magar, Fabrice, *Ingénierie juridique : pratique des clauses de rencontre et renégociation*, Recueil Dalloz, nr. 30/2010
138. Maréchal, Camille, *L'estoppel à la française consacré par la Cour de cassation comme principe général du droit*, Recueil Dalloz, nr. 3/2012
139. Markesinis, Basil S., *La notion de considération dans la common law : vieux problèmes ; nouvelles théories*, Revue internationale de droit comparé, vol. 35, nr. 4/1983
140. Markovits, Daniel, *Making and Keeping Contracts*, Virginia Law Review, vol. 92, nr. 7/2006
141. Markovits, Daniel; Schwartz, Alan, *The Myth of Efficient Breach: New Defenses of the Expectation Interest*, Virginia Law Review, vol. 97, nr. 8/2011
142. Marquis, Luis, *La bonne foi en droit commercial international uniforme à la lumière du paradigme culturel du développement*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
143. Martin, Stefan, *Pour une réception de la théorie de l'imprévision en droit positif québécois*, Les Cahiers de Droit (Université Laval - Québec), vol. 34, nr. 2/1993
144. Mazeaud, Denis, *Du nouveau sur l'obligation de renégocier*, Recueil Dalloz, nr. 25/2004
145. Mazeaud, Denis, *Dura clausula, sed clausula*, Recueil Dalloz, nr. 40/2011
146. Mazeaud, Denis, *La confiance légitime et l'estoppel*, Revue internationale de droit comparé, vol. 58, nr. 2/2006
147. Mazeaud, Denis, *La réforme du droit français des contrats*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 44, nr. 1/2010
148. Mazeaud, Denis, *Mais qui a peur du solidarisme contractuel ?*, Recueil Dalloz, nr. 27/2005
149. Mazeaud, Denis, *Petite leçon de solidarisme contractuel...*, Recueil Dalloz, nr. 40/2001
150. Mazeaud, Denis, *Renégocier ne rime pas avec réviser !*, Recueil Dalloz, nr. 11/2007

151. Mazeaud, Denis, *Se dédire sans dédit, vaut !*, Recueil Dalloz nr. 40/2001
152. Mazeaud, Denis, *Une nouvelle rhapsodie doctrinale pour une réforme du droit des contrats*, Recueil Dalloz, nr. 20/2009
153. Mestre, Jacques, *Bonne foi et équité, même combat !*, R.T.D.civ., nr. 4/1990
154. Mestre, Jacques, *Exigence de bonne foi et fixation du prix*, R.T.D. civ. nr. 2/1993
155. Mestre, Jacques, *L'obligation de cohérence contractuelle, arme efficace contre l'encombrement des rôles*, R.T.D.civ., nr. 4/1999
156. Mestre, Jacques, *Nouvelles implications de l'exigence de bonne foi*, R.T.D. civ. nr. 4/1996
157. Mestre, Jacques, *Où le devoir de loyauté fait naître pour l'un des contractants le droit de rester concurrentiel*, R.T.D. civ. nr. 1/1999, p. 98
158. Mestre, Jacques, *Toujours l'exigence de bonne foi*, R.T.D. civ. nr. 4/1995
159. Mestre, Jacques, *Une bonne foi décidément très exigeante*, R.T.D. civ. nr. 4/1992
160. Mestre, Jacques, *Une bonne foi franchement conquérante ... au service d'un certain pouvoir judiciaire de révision du contrat !*, R.T.D.civ., nr. 1/1993
161. Mestre, Jacques, *Une limite à l'exigence de bonne foi dans l'exécution du contrat*, R.T.D. civ., nr. 3/1993
162. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *Bonne foi et cohérence du comportement*, R.T.D. civ., nr. 2/2005
163. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *Bonne foi et réduction judiciaire du prix*, R.T.D. civ., nr. 3/2005
164. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *Comment augmenter de 150 % un prix contractuel ?*, R.T.D. civ., nr. 1/2005
165. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *De l'interdiction de se contredire au détriment d'autrui*, R.T.D. civ., nr. 1/2002
166. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *Exécution des contrats et gestion des entreprises*, R.T.D. civ., nr. 2/2005
167. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *L'abus dans la fixation du prix*, R.T.D. civ., nr. 3/2000
168. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *L'obligation générale de loyauté*

- s'applique aussi au distributeur*, R.T.D. civ., nr. 2/2001
169. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *Le manquement contractuel et les tiers*, R.T.D. civ., nr. 1/2007
170. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *Le pré-manquement contractuel et les parties*, R.T.D. civ., nr. 1/2007
171. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *Où la déloyauté d'un contractant est sanctionnée à la mesure de la créance qui en est pour lui résultée*, R.T.D.civ., nr. 4/2004
172. Mestre, Jacques; Fages, Bertrand, *Portée des clauses de réunion ou de rencontre stipulées en vue de faciliter la renégociation du contrat*, R.T.D. civ., nr. 1/2006
173. Micklitz, Hans W., *The Principles of European Contract Law and the Protection of the Weaker Party*, Journal of Consumer Policy, nr. 27/2004
174. Miller, Allan D.; Ronen, Perry, *Good Faith Performance*, Iowa Law Review, vol. 98, nr. 2/2013
175. Morel, René-Lucien, *Du refus de contracter opposé en raison de considérations personnelles*, extrait de Revue Trimestrielle du Droit Civil, 1908
176. Mousseron, Jean Marc, *Le droit de la négociation contractuelle*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 29, nr. 1/1995
177. Monzer, Rabih, *Les effets de la mondialisation sur la responsabilité précontractuelle – Régimes juridiques romano-germaniques et anglo-saxons*, Revue international de droit comparé, vol. 59, nr. 3/2007
178. Musy, Alberto M., *The Good Faith Principle in Contract Law and the Precontractual Duty to Disclose: Comparative Analysis of New Differences in Legal Cultures*, International Centre for Economic Research, disponibil la www.icer.it
179. Neaculaescu, Săche, *Ambiguități ale teoriei abuzului de drept*, Dreptul, nr. 3/2011
180. Nehf, James, *Bad Faith Breach of Contract in Consumer Transactions*, 1999, disponibil la <http://ssrn.com/abstract=1924407>
181. Opreșan, Constantin, *Elemente de morală în conceptul de bună-credință*, Studii și cercetări juridice, nr. 1/1970

182. Oudin, Martin, *Un droit européen ... pour quel contrat ? Recherches sur les frontières du contrat en droit comparé*, Revue internationale de droit comparé, vol. 59, nr. 3/2007
183. Palade-Constantin, Horațiu, *Abuzul de drept*, Pandectele Române, nr. 11/2010
184. Paricio, Javier, *Genesi e natura dei „bonae fidei judicia”*, Atti del Convegno „Processo civile e processo penale nell'esperienza giuridica dell mondo antico”, Siena, 2001, disponibil la www.ledonline.it/rivistadirittoromano/attipontignano.html
185. Pătulea, Vasile, *Evoluții în legătură cu sistemele sancționatorii pentru încălcarea regulilor referitoare la ordinea publică și bunele moravuri, precum și a legilor imperative, astfel cum acestea sunt reflectate în doctrina și jurisprudența belgiană*, Dreptul, nr. 7/2008
186. Pătulea, Vasile, *Grupaj de jurisprudența franceză în legătură cu formarea contractelor-tip (standardizate)*, Dreptul, nr. 12/2008
187. Pătulea, Vasile, *Grupaj de spețe din jurisprudența franceză referitoare la valoarea contractuală a documentelor publicitare*, Dreptul, nr. 3/2009
188. Pătulea, Vasile, *Grupaj de spețe din jurisprudența franceză referitoare la viciile de consimțământ. Dolul*, Dreptul, nr. 2/2009
189. Pătulea, Vasile, *Obligația de informare în formarea contractelor*, Revista de drept comercial, nr. 6/1998
190. Peden, Elisabeth, *When Common Law Trumps Equity: The Rise of Good Faith and Reasonableness and the Demise of Unconscionability*, The University of Sydney - Sydney Law School, Legal Research Paper no. 06/57, 2005, disponibil la <http://ssrn.com/abstract=947361>
191. Péloquin, Louis; Assié, Christopher K., *Droit contractuel - La lettre d'intention*, La Revue juridique Thémis (Québec), vol. 40, nr. 1/2006
192. Perillo, Joseph M., *Misreading Oliver Wendell Holmes on Efficient Breach and Tortious Interference*, Fordham Law Review, vol. 68, nr. 4/2000
193. Pettinelli, Cristiano, *Good Faith in contract law: Two paths, two systems, the need for harmonisation*, Diritto & Diritti - Rivista giuridica elettronica pubblicata su Internet, 2005, disponibil la www.diritto.it

194. Pham, Phuong N., *The Waning of Promissory Estoppel*, Cornell Law Review, vol. 79, nr. 5/1994
195. Piollet, Fabrice, *La réception de la violence économique en droit comparé*, Sous la direction de Patricia Kinder-Gest, Mai 2008, Université Paris II Panthéon Assas, Biblioteca Cujas
196. Pollaud-Dulian, Frédéric, *Abus de droit et droit moral*, Recueil Dalloz, nr. 14/1993
197. Pop, Liviu, *Acțiunea pauliană*, Curierul Judiciar, nr. 4/2006
198. Pop, Liviu, *Concepția codului civil (Legea nr. 287/2009, republicată) cu privire la structura răspunderii civile: dualitate sau unitate?*, Dreptul, nr. 2/2012
199. Pop, Liviu, *Despre negocierile precontractuale și contractele preparatorii*, Revista română de drept privat, nr. 4/2008
200. Pop, Liviu, *Echilibrul contractual și leziunea în contracte*, Dreptul nr. 11/2008
201. Pop, Liviu, *Executarea contractului sub autoritatea principiului solidarismului contractual*, Dreptul nr. 7/2011
202. Pop, Liviu, *Încercare de sinteză a principalelor teorii referitoare la fundamentele contractului, cu privire specială asupra teoriei autonomiei de voință și a teoriei solidarismului contractual*, Revista română de drept privat, nr. 5/2007
203. Pop, Liviu, *Scurte considerații referitoare la analiza economică a contractului. Teoria "efficient breach of contract"*, Dreptul nr. 11/2007
204. Pop, Liviu, *Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil*, Revista română de drept privat, nr. 1/2010
205. Popa, Ionuț-Florin, *Reprimarea clauzelor abuzive*, Pandectele Române nr. 2/2004
206. Posner, Eric A., *ProCD v Zeidenberg and Cognitive Overload in Contractual Bargaining*, The University of Chicago Law Review, vol. 77, număr special, 2010
207. Posner, Richard A., *Let Us Never Blame a Contract Braker*, Michigan Law Review, vol. 107, nr. 8/2009
208. Powers, Paul J., *Defining the Undefinable: Good Faith and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Journal of

- Law and Commerce, vol. 18/1999
209. Rakoff, Todd D., *Good Faith in Contract Performance: Market Street Associates Ltd. Partnership v. Frey*, Harvard Law Review, vol. 120, nr. 5/2007
 210. Ranieri, Fillipo, *La nouvelle partie générale du droit des obligations*, Revue internationale de droit comparé, vol. 54, nr. 4/2002
 211. Revel, Janine, *Clauses limitatives de garantie des vices cachés et clauses abusives dans les relations professionnelles : unité ou dualité ?*, Recueil Dalloz, nr. 33/1998
 212. Rodriguez-Yong, Camilo A., *The Doctrines Of Unconscionability And Abusive Clauses: a Common Point Between Civil And Common Law Legal Traditions*, 2011, Oxford University Comparative Law Forum, ouclf.iuscomp.org
 213. Rolland, Luise, *La bonne foi dans le Code civil du Québec: du général au particulier*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
 214. Rosch, Wolfgang, *La bonne foi est un principe général du commerce international que les parties ne peuvent ni exclure ni modifier*, Recueil Dalloz, nr. 43/2000
 215. Rudden, Bernard; Juilhard, Philippe, *La théorie de la violation efficace*, Revue internationale de droit comparé, vol. 38, nr. 4/1986
 216. Ruffini Gandolfi, Maria Letizia, *Problèmes d'unification du droit en Europe et Code européen des contrats*, Revue internationale de droit comparé. vol. 54, nr. 4/2002
 217. Russi Luigi, *Can Good Faith Performance Be Unfair? An Economic Framework for Understanding the Problem*, Whittier Law Review, vol. 29/2008
 218. Russi, Luigi, *Substance or Mere Technique? A Precis on Good Faith Performance in England, France and Germany*, Hanse Law Review, vol. 5, nr. 1/2009
 219. Sacco, Rodolfo, *Liberté contractuelle, volonté contractuelle*, Revue internationale de droit comparé, vol. 59, nr. 4/2007
 220. Savatier, René, *Les sanctions attachées à l'inexécution des obligations contractuelles. Rapport de synthèse présenté aux Journées 1964 de l'Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française*, Revue internationale de

- droit comparé, vol. 16, nr. 4/1964
221. Schlechtriem, Peter, *Good Faith in German Law and in International Uniform Laws*, Centro di studi e ricerche di diritto comparato e straniero, diretto da M.J. Bonell, 1997
 222. Schmidt-Szalewski, Joanna, *La période précontractuelle en droit français*, Revue internationale de droit comparé, vol. 42, nr. 2/1990
 223. Schneider, Winfried-Thomas, *La codification d'institutions prétoriennes*, Revue internationale de droit comparé. vol. 54, nr. 4/2002
 224. Schulze, Rainer, *Des principes de la conclusion du contrat dans l'acquis communautaire*, Revue internationale de droit comparé, vol. 57, nr. 4/2005
 225. Schwartz, Alan; Scott, Robert E., *Precontractual Liability and Preliminary Agreements*, Harvard Law Review, vol. 120, nr. 3/2007
 226. Sepe, Maria Simona, *Good Faith and Contract Interpretation: A Law and Economics Perspective*, Siena Memos and Papers on Law and Economics, nr. 42/06, University of Siena - Faculty of Law and Economics R.M. Goodwin, disponibil la www3.unisi.it
 227. Serick, Rolf, *La responsabilité civile en droit allemand*, Revue internationale de droit comparé, vol. 7, nr. 3/1955
 228. Shavell, Steven, *On the Proper Magnitude of Punitive Damages: Mathias v. Accor Economy Lodging, Inc.*, Harvard Law Review, vol. 120, nr. 5/2007
 229. Shiffrin, Seana Valentine, *Must I Mean What You Think I Should Have Said?*, Virginia Law Review, vol. 98, nr. 1/2012
 230. Shiffrin, Seana Valentine, *The Divergence of Contract and Promise*, Harvard Law Review, vol. 120, nr. 3/2007
 231. Soustelle, Philippe, *La bonne foi contractuelle oblige le débiteur à relever les erreurs de son créancier*, Recueil Dalloz, nr. 42/1997
 232. Stancu, Gheorghe, *Aspecte actuale în dreptul contractelor – apariția dreptului consumului (I)*, Dreptul, nr. 12/2008
 233. Stancu Gheorghe, *Particularitățile raporturilor contractuale în cadrul dreptului consumului*, Dreptul, nr. 2/2009
 234. Stoffel-Munck, Philippe, *Créancier déloyal dans l'exécution n'est pas moins créancier*, Recueil Dalloz, nr. 40/2007

235. Storme, Matthias E., *Good Faith and the Contents of Contracts in European Private Law*, *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 1, nr. 7/2003
236. Summers, Robert S., *The General Duty of Good Faith - Its Recognition and Conceptualization*, *Cornell Law Review*, vol. 67, 1982
237. Tallon, Denis, *Le concept de bonne foi en droit français du contrat*, Saggi, Conferenze e Seminari 15, Centro di studi e ricerche di diritto comparato e straniero, diretto da M.J. Bonell, Roma, June 1994
238. Tallon, Denis, *L'harmonisation des règles du droit privé entre pays de droit civil et de common law*, *Revue internationale de droit comparé*, vol. 42, nr. 2/1990
239. Tamba, Adrian, *Lesion and Its Functional Equivalents. A Glimpse at France, Québec, Louisiana and the United States Common Law*, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai - Iurisprudentia*, nr. 4/2013
240. Tene, Omer, *Good Faith in Precontractual Negotiations: A Franco-German-American Perspective*, 2006, disponibile su www.ssrn.com
241. Tetley, William, *Good Faith in Contract - Particularly in the Contracts of Arbitration and Chartering*, 2004, disponibile su <http://www.mcgill.ca/maritimelaw>
242. Teubner, Gunther, *Legal Irritants: Good Faith in British Law or How Unifying Law Ends Up in New Divergences*, *Modern Law Review*, vol. 61, nr. 1/1998
243. Thibierge-Guelfucci, Catherine, *Libres propos sur la transformation du droit des contrats*, *RTD Civ*, nr. 2/1997
244. Tôth, François; Vézina, Nathalie, *La bonne foi des parties au contrat à titre onéreux dans l'action en inopposabilité : réforme ou statu quo?*, *Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec)*, vol. 23, nr. 1/1992
245. Tourneau, Philippe le; Poumarède, Matthieu, *Bonne foi*, *Rép. civ. Dalloz*, janvier 2009
246. Tourtet, Aurélie, *L'article L 120-4 du Code du travail: le principe d'exécution de bonne foi du contrat de travail*, Mémoire du DEA de droit social sous la direction de Corinne Pizzio Delaporte, Faculté Panthéon-Assas, Université Paris II, 2003, Biblioteca Cujas
247. Vézina, Nathalie, *La demeure, le devoir de bonne foi et la sanction extrajudiciaire des droits du créancier*, *Revue de Droit de l'Université de*

- Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
248. Villaggi, Jean-Pierre, *La convention collective et l'obligation de négociier de bonne foi: les leçons du droit du travail*, Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), vol. 26, nr. 2/1996
249. Viney, Geneviève, *Quelques propositions de réforme du droit de la responsabilité civile*, Recueil Dalloz, nr. 44/2009
250. Waddams, Stephen M., *Unconscionability in Contracts*, Modern Law Review, vol. 39, nr. 4/1976
251. Watson, Alan, *Legal Transplants and European Private Law*, Electronic Journal of Comparative Law, vol. 4, nr. 4/2000, disponible la www.ejcl.org
252. Weitzenböck, Emily M., *Good Faith and Fair Dealing in Contracts Formed And Performed by Electronic Agents*, Artificial Intelligence and Law, vol. 12, nr. 1-2/2004
253. White, James J., *Good Faith and the Cooperative Antagonist (Symposium on Revised Article 1 and Proposed Revised Article 2 of the Uniform Commercial Code)*, Southern Methodist University Law Review, vol. 54, nr. 2/2001
254. Zeller, Bruno, *Good Faith - The Scarlet Pimpernel of the CISG*, 2000, disponible la www.cisg.law.pace.edu
255. **** *Avant-projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil) Rapport à Monsieur Pascal Clément Garde des Sceaux, Ministre de la Justice*, La Documentation française, 2005
256. **** *L'influence internationale du droit français – Conseil d'État – Section du rapport et des études*, La Documentation française, Paris, 2001
257. **** *La vérité - Rapport annuel 2004 de la Cour de Cassation*, La documentation Française, 2004
258. **** *Le juge et l'exécution du contrat*, Colloque Institut de Droit des Affaires, Aix-en-Provence, 28 mai 1993, Presses Universitaires d'Aix Marseille, 1993
259. **** *Rapport general du groupe de travail sur l'intégration en droit français de la directive 1999-44 du Parlement européen et du Conseil du 25 mars 1999 sur certains aspects de la vente et des garanties des biens de consommation*, Ministère

de la Justice, Direction des Affaires civiles et du Sceau, La Documentation française, Paris, 2001

- 260.** **** Recueil d'études sur les sources du droit en l'honneur de François Gény, Tome II – *Les sources générales des systèmes juridiques actuels*, Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1934
- 261.** **** Travaux de l'Association Henri Capitant – Journées Louisianaises 1992 – *La bonne foi* – t. XLIII, Litec, Paris, 1994